

Vidzemes Augstskolas Sociālo ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts

Pētniecības noslēguma ziņojums

Skolu tīkla ietekme uz sociālekonomisko un kultūras vidi Smiltenes novadā.

Šis ziņojums ir izstrādāts pēc Smiltenes novada Izglītības pārvaldes, reģ. Nr. 4090038148, adrese Dārza iela 11, Smiltenes novads, LV-4729 pasūtījuma.

Par tā saturu pilnībā atbild Vidzemes Augstskolas Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts un tas neatspoguļo Smiltenes pašvaldības oficiālo viedokli.

Pētījuma veikšanas laiks: 2022. gada 23. maijs līdz 2022. gada 1. decembris

Pētījuma izpildītājs:

Vidzemes Augstskola, Sociālo, ekonomisko un humanitāro pētījumu institūts (ViA HESPI)

Cēsu iela 4, | Valmiera, LV-4201 | Latvija Tel. + 371 64207230 | www.va.lv/en/hespi

Autori:

Sarmīte Rozentāle, Linda Veliverronena

Zinātniskā asistente Hanna Mihailova

Saturs

Ievads.....	3
Pētījuma darba gaita un metodes.....	5
1. Smiltenes novada sociālekonomiskais raksturojums.....	8
Teritorija.....	8
Iedzīvotāji.....	8
Izglītības pakalpojumi.....	12
Kultūra.....	17
Uzņēmējdarbība.....	18
2. Skolu tīkla reorganizācijas ietekme uz sociālekonomisko vidi.....	20
3. Skolu tīkla reorganizācijas ietekme uz kultūrvidi.....	31
Nobeigums.....	38
Iesaistīto pušu viedokļi par skolu reformu.....	38
Secinājumi un rekomendācijas.....	39
Izmantotie avoti.....	41
Aptaujas un intervijas.....	43

levads

Izglītība ir būtiska novada kopējai attīstībai, kā arī nodrošina indivīdu sociālās un ekonomiskās perspektīvas. Akadēmiskajā un profesionālajā literatūrā ir uzsvērts, ka izglītība rada ne tikai priekšrocības darba tirgū un sagatavo veiksmīgai profesionālajai karjerai, bet izkopj arī personas pamatvērtības - garīgumu, morāli, kultūru, garīgo un fizisko stāju, ģimenes vērtības, ļauj apzināties nacionālo identitāti, ceļ personas pašapziņu, pašrefleksiju, izkopj valodas spējas un radošumu, iecietību, izlīgumspējas, līdzjūtību. Tādējādi skola ir būtiska daļa no plašākas vietēja mēroga ekosistēmas – kopienas, nevis izolēta un atsevišķi funkcionējoša vienība.

Skolu mērķis ir nodrošināt vietējos iedzīvotājus ar “iekļaujošu un taisnīgu kvalitatīvu izglītību un veicināt mūžizglītību mācību iespējas visiem”. Nelielu skolu uzturēšana ir daļa no šiem centieniem nodrošināt vienlīdzīgas iespējas izglītības pieejamībai mazapdzīvotās lauku teritorijās. Šīs skolas ir arī apdzīvotu vietu sabiedriskās un kultūras dzīves sirds. Mazo skolu slēgšana un reorganizācija parasti tiek pamatota ar ekonomisku apsvērumu, ka to uzturēšana izmaksā pārāk dārgi, kamēr mazo skolu sociālā nozīme lielā mērā tiek ignorēta.

Skolu tīkla attīstībā ir plašs iesaistīto sabiedrības grupu un ieinteresēto pušu loks, kurā bieži ir atšķirīgi uzskati par to, kā labāk sasniegt mērķus. Viedokļi dalās par to, vai novada nākotne meklējama daudzās mazās skolās tuvu skolēnu dzīvesvietai, kas pamatā ļauj uz vietējiem cilvēkresursiem vai arī lielākās skolās novada centrā, kurās nodarbināti augstu kvalificēti un arī augstāk atalgoti pedagogi. Katrā no šiem scenārijiem pašvaldības izglītības stratēģija būs atšķirīga. Latvija nav unikāla un šādas izšķiršanās ir pašvaldību ikdienas darbs daudzās pasaules valstīs. Pašvaldībām jāizvērtē dažādi redzējumi par skolu tīkla attīstību, ņemot vērā pieejamos resursus, sociālo un ekonomisko struktūru, uzņēmējdarbības vidi un iesaistīto sabiedrības grupu pozīcijas.

Novērots, ka lielākas atšķirības skolu pārvaldībā ir vienas valsts ietvaros starp lielāku apdzīvotu centru skolām un nelielām izglītības iestādēm mazāk blīvi apdzīvotās teritorijās nekā, piemēram, starp dažādu valstu mazām skolām ārpus lielajiem centriem, līdz ar to Smiltenes novada skolu reformas padziļinātai izpratnei var tikt izmantota arī citu valstu pieredze. Tai pat laikā, kaut gan nelielu skolu slēgšanas prakse ir ļoti izplatīta, atsevišķi pētījumi (Kučerová & Kučera, 2012) liecina, ka post-padomju valstīs pats skolu slēgšanas process notiek dramatiskāk un dramatiskāk arī tiek uztvertas reformas sekas.

Skola nelielās apdzīvotās vietās gan simboliski, gan fiziski atrodas centrā. Neatkarīgi no valsts, vietējās skolas ir apdzīvotās vietas sirds, vieta kopienas kopā sanākšanai un aktivitātēm, skola saved vienkopus dažādas paaudzes, sapulcē vietējos iedzīvotājus, stiprina savstarpējās saites un rada sociālo kapitālu. Skola veido kopīgu pamatu vietas identitātes stiprināšanai. Šādi vietējo skolu uztver gan tie, kuru bērni šeit mācās, gan pārējie (Autti & Hyry-Beihammer, 2014). Jānorāda arī, ka vietējās skolas iekļauj bērnu izglītībā vietējos dabas, kultūras un vēstures resursus (Villas & Knutas, 2020), tādējādi stiprinot piederības sajūtu vietai. Tādēļ nav pārsteigums, ka gadījumā, ja tiek apdraudēta vietējās skolas pastāvēšana, neatkarīgi no tā vai vietējai kopienai ir augsts vai zems sociālais kapitāls, tas tiek aktivizēts, lai saglabātu skolu (Autti & Hyry-Beihammer, 2014).

Neliela izmēra skolu reformām galvenais dzinējspēks ir ekonomiska rakstura apsvērumi, un tie dominē pār skolas svarīgo vietu kopienai un iedzīvotāju labizjūtu. Vietējo iedzīvotāju skatījumā skolas pastāvēšana dod cerību domāt pozitīvi par vietas attīstību nākotnē. Tas ir arī viens no priekšnoteikumiem, lai vieta kā dzīvesvieta būtu pievilcīga jaunpieņacējiem (Autti & Hyry-Beihammer, 2014).

Perspektīvas uz skolas slēgšanas ietekmi uz kopienas sociālo, ekonomisko un kultūras vidi ir atšķirīgas. Atsevišķi pētījumi norāda, ka skolas slēgšana drīzāk uzskatāma kā *zīme* par vietējās kopienas dzīvotnespēju nevis tās *iemeslu* - līdz šādam stāvoklim kopienu jau novedis nepietiekošs skaits iedzīvotāju, kas savukārt rezultējas cilvēka kapitāla trūkumā. Otrs viedoklis uztver skolas slēgšanu, kā vienu no faktoriem, kas ietekmē vietas attīstību un norāda, ka pašas kopienas dzīvotspēja noteiks nākotni – ja kopienai pirms skolas slēgšanas jau bijis spēcīgs sociālais kapitāls¹, tad slēgšana to būtiski neizmainīs. Savukārt, ja sociālais kapitāls bijis vājš, tad pēc skolas zaudējuma tas samazināsies straujāk (Autti & Hyry-Beihammer, 2014). Kloczko-Gajewska (2020) 12 gadu termiņā analizējusi 4 ciematus Polijā, kur divos no tiem skolas tika slēgtas, bet divos saglabātas un rezultāti arī drīzāk atbalsta viedokli par to, ka ir kopienas, kas spēj saglabāt dzīvotspēju arī pēc skolas slēgšanas. Trešā perspektīva ir kritiskāka un norāda, ka skolu slēgšana izmaina sociālo dinamiku un dēļ tās vietējie iedzīvotāji zaudē saikni ar kopienu un 'kopienas izjūtu' (Oncescu, 2014). Semczuk (2020:247) līdzīgi apgalvo, ka skolas slēgšana var būt 'nāvējošs trieciens' vietējai kopienai ne tikai dēļ sociālās aktivitātes, bet arī darba vietu zuduma. Iepriekšējo skolu slēgšanas gadījumu analīze liecina par nevienmērīgu skolas slēgšanas ietekmi uz iedzīvotāju skaitu, taču vairāki neseni pētījumi, statistiski analizējot iedzīvotāju skaita izmaiņas teritorijās, kurās tiek slēgtas / saglabātas skolas, pierādījuši izglītības iestādes slēgšanas saistību ar iedzīvotāju skaita samazināšanos apdzīvotā vietā (Lehtonen, 2021, Sorensen et.al., 2021).

Citi pētījumi uzsver papildus izdevumus, ko radīs skolu reforma – pieaugošās transporta izmaksas, lielākas administratīvās izmaksas. Tā samazinās tirdzniecības apjomus, kas bijuši saistīti ar skolu, atsevišķi vietējie uzņēmumi potenciāli var izjust klientu skaita samazinājumu (Onescu, 2014). Kvantitatīvu uzņēmējdarbības aktivitātes rādītāju analīze (Semczuk, 2020) Polijas ciematos lāvasi izdarīt secinājumus, ka vietās, kur darbojas skolas, šī aktivitāte ir augstāka. Arī jauni uzņēmumi salīdzinoši vairāk uzsāk darbību teritorijās, kur pieejama vietējā skola. Vēl kā viena no mazo skolas reformas ietekmēm Polijā novērota samazināta profesionālā darbība sieviešu vidū, jo lielāks attālums līdz skolai prasa lielāku ģimenes atbalstu, un vismaz Polijas gadījumā, tas galvenokārt nozīmē intensīvāku mātes iesaistīšanos (Wojewodzka-Wiewiorska, Stawicki, 2021).

Latvijā 2020. gadā SIA "Karšu izdevniecība Jāņa sēta" veica pētījumu "Publisko pakalpojumu kvalitātes un efektivitātes uzlabošanas iespējas: skolu tīkla un skolēnu pārvaldījumu piemēri. Smiltenes ietekmes areāla padziļināta analīze ATR kontekstā". Pētījums veikts, pamatojoties uz kvantitatīviem datiem - iedzīvotāju izvietojums, demogrāfiskās prognozes, iedzīvotāju svārstmigrācijas plūsmas, alternatīvu izglītības iestāžu sasniedzamība esošo slēgšanas gadījumā, attīstāmo izglītības iestāžu kapacitāte un infrastruktūras stāvoklis izglītības iestādes apkaimē. Tiek aprēķināti finansiālie ieguvumi un vienreizējie ieguldījumi. Pētījuma rezultātā vismazāk argumentu par labu izglītības pakalpojumu sniegšanai nākotnē ir Bilskas, Variņu un Blomes skolās. Pētījums sniedz priekšlikumu atteikties no dārgajiem sākumskolas pakalpojumiem Launkalnes sākumskolā, kamēr pirmskolas pakalpojumi tajā būtu saglabājami, bet lai samazinātu tehniskā personāla izmaksas, Palsmanes pamatskola un tai līdzās esošā pirmskolas izglītības iestāde būtu jāapsaimnieko kopīgi, apvienojot ēku un pieguļošo teritoriju uzturēšanas, ēdināšanas un citas saimnieciskās funkcijas.

Mazo skolu reorganizēšanai ir gan ekonomiska, gan sociāla dimensija, ietekme uz dažādām personām un sociālajām grupām, kas saistītas ar skolu darbību (skolu vadība un skolotāji, vecāki un skolēni), kā arī kopienām kā sistēmu (Wojewodzka-Wiewiorska, Stawicki, 2021).

¹ Sociālais kapitāls ir sabiedrīks labums, kas tiek definēts kā pilsoniskās iesaistes sadarbības tīklos, uzticību un atsaucību kā sadarbības normu. (Putnam, 2004)

Pētījuma darba gaita un metodes

Pētījuma "Skolu tīkla ietekme uz sociālekonomisko un kultūras vidi Smiltenes novadā" mērķis ir noskaidrot, kā skolu reforma/slēgšana ietekmēs ieinteresēto sabiedrības grupu dzīves telpu un saikni ar novada sociālo, ekonomisko un kultūrtelpu. Pētījums sniegs pārskatu par to, kā skolu reforma/slēgšana tiek uzlūkota no vietējo iedzīvotāju perspektīvas, atbildot uz jautājumiem: 1) Kāda ir lauku skolas nozīme no vietējo iedzīvotāju skatu punkta? 2) Kā vietējie iedzīvotāji uztver skolu slēgšanas/ reorganizācijas procesu?

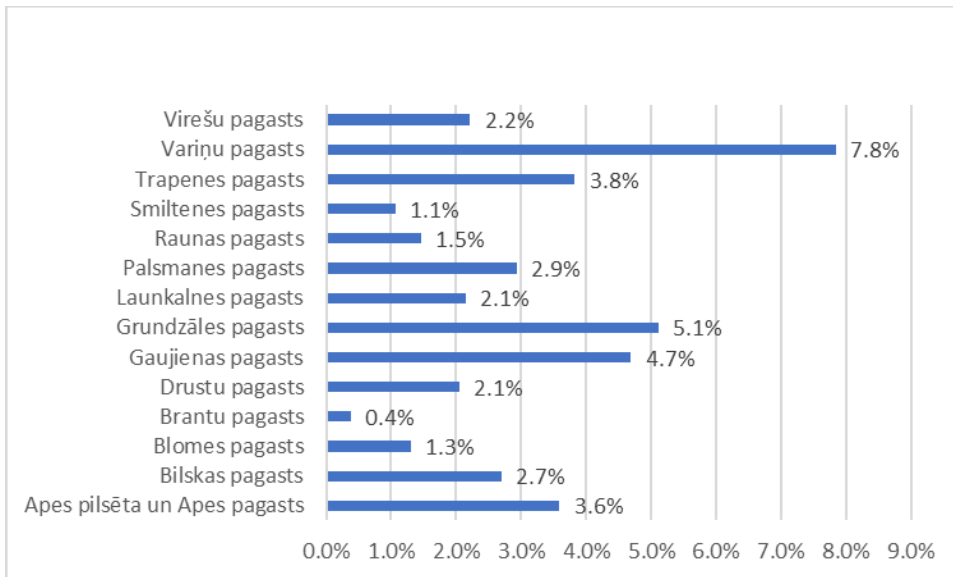
Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, tika veikti sekojoši uzdevumi:

1. Analizēti iepriekš veikti pētījumi un plānošanas dokumenti: Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojums 2021., Publisko pakalpojumu kvalitātes un efektivitātes uzlabošanas iespējas: skolu tīkla un skolēnu pārvadājumu piemēri. Smiltenes ietekmes areāla padziļināta analīze ATR kontekstā (SIA "Karšu izdevniecība Jāņa sēta", 2020, kā arī pētīta Somijas un Polijas pieredze lauku skolu reorganizēšanā. Teorētiskās perspektīvas darbojas kā ceļvedis par to, kam pievērst uzmanību un kādus izaicinājumus sagaidīt.
2. Par pētījuma bāzi izmantojot Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojumu (2021.), un aktuālos CSB, un Lursoft statistikas datus, pētījuma kontekstā izstrādāts Smiltenes novada sociālekonomiskais raksturojums. Telpas raksturojumam veikta iedzīvotāju analīze un grupēšana.
3. Veiktas divas Smiltenes novada iedzīvotāju aptaujas laikā no 2022.gada septembra sākuma līdz 10.oktobrim. Smiltenes novada iedzīvotāju aptauja par skolu tīklu tika izplatīta Edurio platformā Smiltenes novada izglītības iestādēs izglītojamo vecākiem, kā arī izmantojot *Google forms* izplatīta citiem novada iedzīvotājiem aicinot to aizpildīt sociālajos medijos, novada mājas lapā. 1 aptaujas anketa tika aizpildīta drukāta. Ģenerālā kopa – pilngadīgie Smiltenes novada iedzīvotāji, kas dzīvo ārpus Smiltenes pilsētas. Smiltenes novada iedzīvotāji līdz 19 gadu vecumam veido nedaudz vairāk kā 21% no iedzīvotāju kopskaita. Smiltenes novada iedzīvotāju skaits ārpus Smiltenes 12821 (pēc 2022.gada CSB datiem) un tika pieņemts, ka jaunieši vecumā līdz 18 gadiem veido 20% no iedzīvotāju kopskaita. Līdz ar to ģenerālā kopa ir ~ 10200 iedzīvotāju un šādam ģenerālkopas izmēram, lai sasniegtu 95% ticamības līmeni, nepieciešami 370 respondenti (pēc <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm>)
4. Kopējais iegūto derīgo anketu skaits N= 384. 8 respondenti dzīvo ārpus Smiltenes novada, taču kā sev tuvāko skolu norādījuši kādu no Smiltenes novada vispārizglītojošajām skolām un arī šīs anketas tika uzskatītas par derīgām. Aptaujas anketa tika veidota ar mērķi izziņāt vispār izglītojošās skolas nozīmi vietējās kopienas kultūras un sociālajā dzīvē, kā arī, lai izprastu ekonomisko saišu ciešumu. Anketas jautājumi vērsti gan uz respondentu pagātnes pieredžu izpēti, gan arī uz iespējamo skolu reformas ietekmi, ko varētu izjust novada iedzīvotāji.

Atsevišķa aptauja tika īstenota Smiltenes novada Bilskas pagasta Mēru apkaimē, lai vairāk izprastu kādas sekas ilgtermiņā uz vietējo kopienu atstājusi skolas slēgšana. Aptauja tika izveidota tiešsaistē, taču šaurā mērķtiecīgā izlase (iedzīvotāji, kas apkaimē dzīvojoši vismaz kopš 2009.gada, kad tika slēgta vietējā skola) ierobežoja respondentu atsaucību, un šī iemesla dēļ Bilskas pagasta Mēru iedzīvotāji tika aptaujāti arī klātienē. Kopējais tiešsaistē un klātienē iegūtais derīgo anketu skaits – 48. Jānorāda, ka skolas slēgšanas gadījumos ietekme uz vietas ekonomisko, sociālo un kultūras vidi var būt atšķirīga, jo skola ir ļoti nozīmīgs, bet ne vienīgais faktors, kas nosaka vietas attīstību, tāpēc

šīs iedzīvotāju aptaujas rezultāti nav vispārīnāmi, bet reprezentē konkrētas vietas iedzīvotāju skatījumu uz skolas slēgšanu ar laika distanci.

Smiltenes novada iedzīvotāju aptaujas respondentus raksturo 1. attēls un 1. un 2. tabula.

Attēls Nr.1. Respondenti % no iedzīvotāju skaita

Tabula Nr.1. Respondenti, kuru ģimenēs ir bērni līdz 18 gadu vecumam (biežums un %)

	Bērnu vecuma grupa	Biežums	%
Ģimenē nav bērnu		71	18%
Ģimenē ir bērni		313	82%
	Pirmsskola	129	
	Sākumskola	197	
	Pamatskola	102	
	Vidusskola	26	
Kopā		384	100%

Respondentu vidū ir liels īpatsvars pirmsskolas, sākumskolas vecuma bērnu vecākiem, kurus tieši nākamajos gadus ietekmēs skolu tīkla reforma un viņu viedoklis ir nozīmīgs.

Tabula Nr.2. Respondentiem tuvākās vispārizglītojošās skolas (biežums un %)

Skola	Biežums	%
Bilskas pamatskola	26	7
Blomes pamatskola	20	5
Grundzāles pamatskola	59	15
Launkalnes sākumskola	22	6

Palsmanes pamatskola	42	11
Dāvja Ozoliņa Apes pamatskola	50	13
O. Vācieša Gaujienas pamatskola	40	10
Raunas pamatskola	38	10
Raunas pamatskolas Drustu sākumskola	13	3
Trapenes pamatskola	19	5
Variņu pamatskola	53	14
Cita novada skola	2	1
Kopā	384	100

5. Organizētas fokusgrupu diskusijas (FGD) ar sabiedrības grupām, kuras visciešāk saistītas ar skolu reformu

Tabula Nr.3. Fokusgrupu skaits un dalībnieki

Mērķa grupa	FGD skaits	Dalībnieku skaits
Novada vispārizglītojošo skolu direktori	1	9
Novada vispārizglītojošo skolu skolotāji	2	16
Vispārizglītojošo skolu skolēnu vecāki	2	13

Fokusgrupu (FGD) diskusijas noritēja no vienas līdz 2 stundām. Jautājumi bija vērsti uz dalībnieku spriedumiem par skolu reformas ietekmi uz mācību procesa kvalitāti un vidi, kā arī izpratni par to, kādi faktori ietekmē skolas pastāvēšanu un turpmāko attīstību un rada nepieciešamību skolu reorganizācijai, kāda ir skolas loma vietējās kopienas dzīvē. Diskusijas notika tiešsaistē un tika ierakstītas. Skolotāju un skolēnu vecāku fokusgrupu dalībnieki tika sasniegti sazinoties ar skolām un dalībniekus izvēlējās skolu pārstāvjus.

6. Veiktas 12 intervijas ar uzņēmējiem (2 tiešsaistes, 10 telefonintervijas). Uzņēmēju atlase intervijām tika veikta tā, lai būtu pārstāvēti gan lielākie, gan vidējie, gan mazie uzņēmēji no visas novada teritorijas (dažādiem pagastiem un pilsētām). Interviju veikšana tika pārtraukta tad, kad no intervējamiem vairs netika saņemta būtiski jauna (proti, iepriekšējās intervijās jau neizskanējusi) informācija. Intervijas ietvēra jautājumus par uzņēmēju sadarbību ar skolām, par to, kā skolu reorganizācija ietekmēs uzņēmumu un uzņēmējdarbības vidi, sociālo un kultūrvidi, kā arī par risinājumiem, kādi būtu nepieciešami skolu reorganizācijas kontekstā.
7. Gadījuma izpēte, veicot interviju ar Cēsu novada Amatas apvienības pārvaldes vadītāju Elitu Eglīti par Sērmūkšu skolas slēgšanu un tās ietekmi uz vietas attīstību.
8. Dalība Smiltenes novada Izglītības pārvaldes organizētajās sanāksmēs par Izglītības stratēģiju.
9. Izstrādāti secinājumi un rekomendācijas par skolu tīkla ietekmi uz sociālekonomisko un kultūras vidi Smiltenes novadā.

1. Smiltenes novada sociālekonomiskais raksturojums

Teritorija

Smiltenes novads atrodas Ziemeļvidzemē, un tā centrs ir Smiltenes pilsēta 142 km attālumā no Rīgas. Novads robežojas ar Igaunijas Valgas un Veru apriņķiem, kā arī ar Cēsu, Gulbenes, Alūksnes, Valmieras un Valkas novadiem.

Smiltenes novada teritoriālais iedalījums: Apes pagasts, Apes pilsēta, Bilskas pagasts, Blomes pagasts, Brantu pagasts, Drustu pagasts, Gaujienas pagasts, Grundzāles pagasts, Launkalnes pagasts, Palsmanes pagasts, Raunas pagasts, Smiltenes pagasts, Smiltenes pilsēta, Trapenes pagasts, Variņu pagasts un Virešu pagasts. Lielākās apdzīvotās vietas ir divas pilsētas- Smiltene un Ape, un 8 ciemi- Rauna, Palsmane, Gaujiena, Variņi, Grundzāle, Silva, Trapene, Drusti.

Kopējā novada platība 1800,55 km².

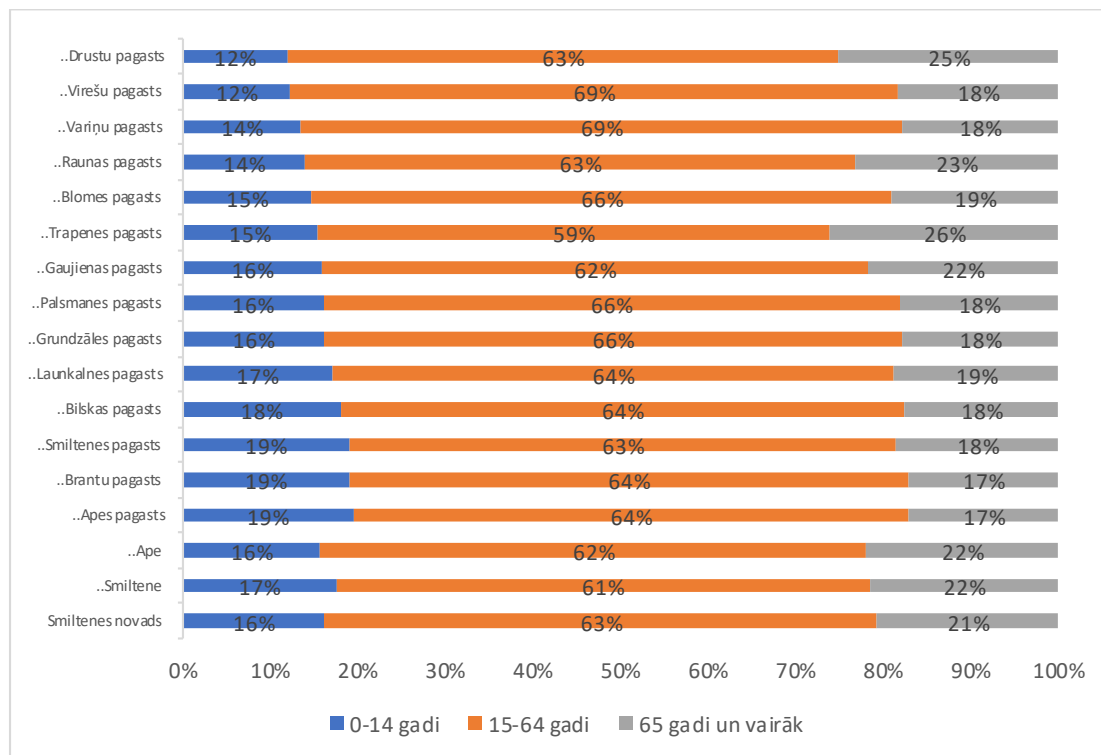
Iedzīvotāji

Smiltenes novada iedzīvotāju skaits pēc LV CSB datiem 2022. gada sākumā bija 17904, t.sk., Smiltēnē- 5083. Vislielākais iedzīvotāju skaits ir Smiltenes pilsētā (5083) un Raunas pagastā (2251), bet vismazākais- Apes pagastā (417) un Virešu pagastā (496). Vislielāko novada teritoriju aizņem Launkalnes pagasts (221.3 km²), bet vismazāko- Apes pilsēta (2.5 km²), Smiltenes pilsēta (7.2 km²) un Smiltenes pagasts (69 km²). Lielākais iedzīvotāju blīvums ir Smiltenes pilsētā (706 cilvēki/ km²), Apes pilsētā (310 cilvēki/km²) un Raunas pagastā (15 cilvēki/km²), no kura nedaudz atpaliek Smiltenes pagasts (14 cilvēki/km²), vismazākais iedzīvotāju blīvums ir Apes pagastā (3 cilvēki/km²) un Drustu un Launkalnes pagastos (5 cilvēki/km²), kam seko Bilskas un Brantu pagastā (7 cilvēki/km²) (skat. 1. tabulu).

Tabula Nr.4. Smiltenes novada pilsētu un pagastu raksturojums pēc iedzīvotāju skaita, blīvuma un teritorijas lieluma 2022. gada sākumā (datu avots: CSB, 2022)

Adrese	Iedzīvotāju skaits 2022. gada sākumā	Teritorija km ²	Iedzīvotāju blīvums (cilvēku sk./m ²) 2022. gada sākumā
Smiltenes novads	17904	1800.55	10
Smiltene	5083	7.2	706
Ape	781	2.52	310
Apes pagasts	417	124.9	3
Bilskas pagasts	1073	159.9	7
Blomes pagasts	842	75.9	11
Brantu pagasts	532	81.7	7
Drustu pagasts	731	156.7	5
Gaujienas pagasts	768	126	6
Grundzāles pagasts	762	128.7	6
Launkalnes pagasts	1070	221.3	5
Palsmanes pagasts	819	99.3	8
Raunas pagasts	2251	152.4	15
Smiltenes pagasts	938	69	14
Trapenes pagasts	653	137.19	5
Variņu pagasts	688	100.1	7
Virešu pagasts	496	154	3

Lielākais iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā 0 -14 gadi ir Smiltenes, Brantu un Apes pagastos (19%) un Bilskas pagastā (18%), un tas ir lielāks nekā Smiltenes novadā kopā un Smiltenes pilsētā. Savukārt vecuma grupā 65 gadi un vairāk lielākais iedzīvotāju īpatsvars ir Trapenes (26%), Drustu (25%) un Raunas (23%) pagastos.

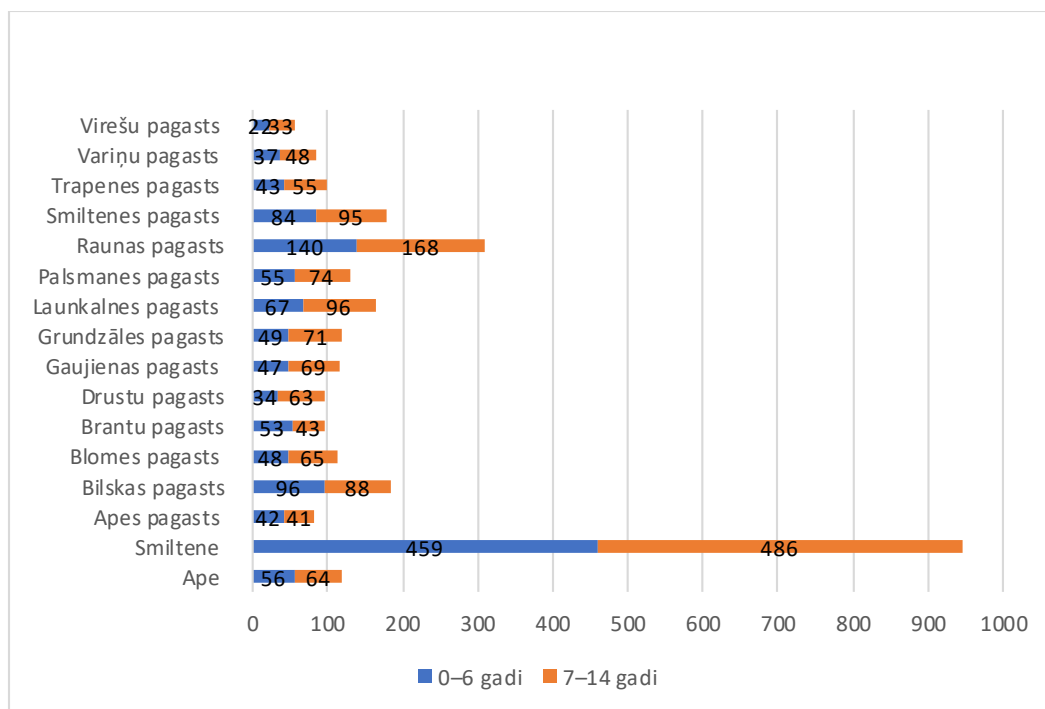
Attēls Nr.2. Iedzīvotāju vecuma struktūra 2021. gadā (Avots CSB, 2022)

Iedzīvotāju skaits Smiltenes novadā tāpat kā visā Latvijā gadu gaitā ir samazinājies, ko ietekmējis negatīvs dabiskais pieaugums un migrācijas saldo.

Tabula Nr.5. Iedzīvotāju skaita izmaiņas (Avots: CSB, IRS030. Iedzīvotāju skaits gada sākumā, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji reģionos, pilsētās un novados 1967 - 2022)

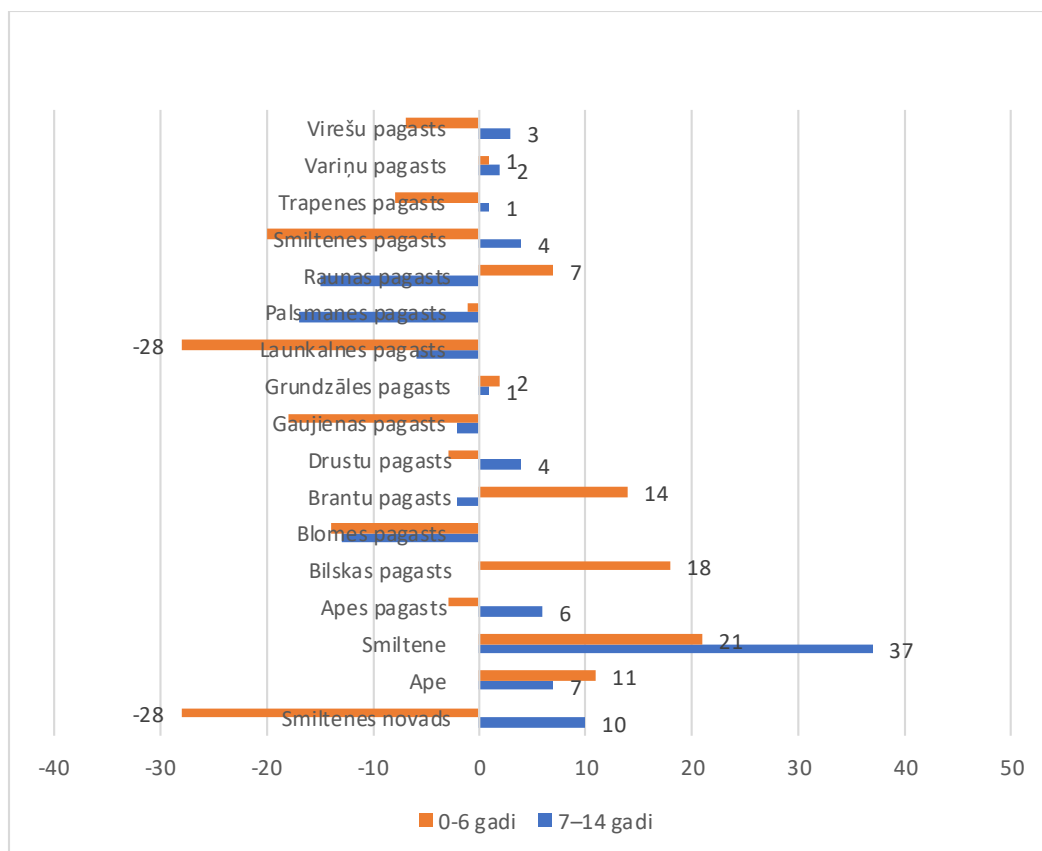
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Smiltenes novads	-301	-298	-101	-62	-145	-114	-225	-182	-208	-67	-30	-132	-138
Smiltene	-99	-89	-51	-27	-37	-8	-74	-36	-81	-4	40	-29	-68

Smiltenes novada iedzīvotāju skaits 7-14 gadu vecuma grupā 2022. gada sākumā bija 1559, no kuriem 31,2% dzīvo Smiltēnē, bet 10,7% Raunas pagastā. Attēlā Nr.3. redzams iedzīvotāju skaits pagastos un pilsētās 0-6 un 7-14 gadu vecuma grupā 2022. gada sākumā. 2022. gada sākumā novadā bija 1332 bērni, kuri potenciāli nākamajos sešos gados uzsāks skolas gaitas.

Attēls Nr.3. Iedzīvotāju skaits 0-6 un 7-14 gadu vecuma grupā Smiltenes novada pagastos un pilsētās 2022. gada sākumā (Avots: CSP, 2022)

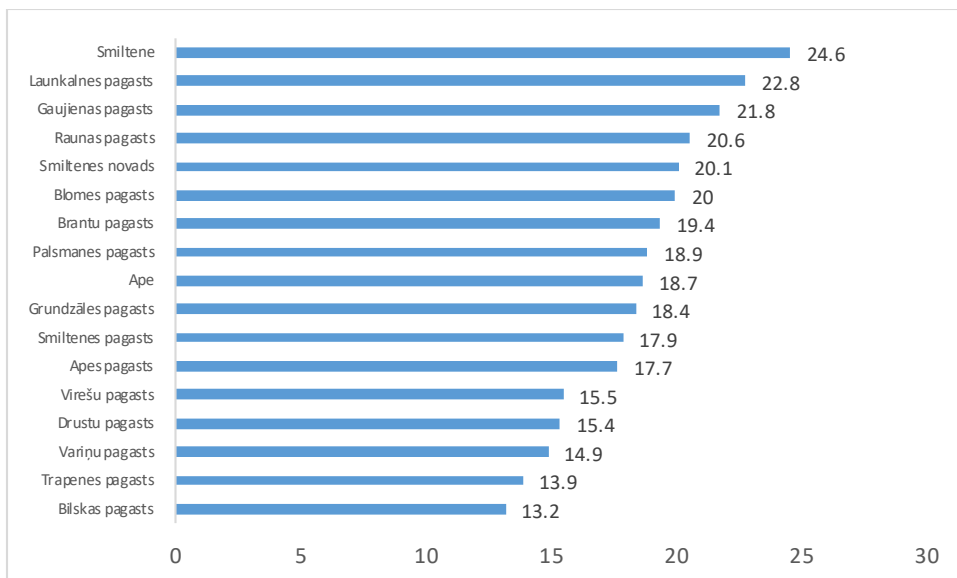
Laikā no 2018.gada līdz 2022. gada sākumam Smiltenes novadā pieaudzis iedzīvotāju skaits 7-14 gadu vecuma grupā, bet samazinājies 0-6 gadu vecuma grupā. Lielākais iedzīvotāju skaita pieaugums 7-14 gadu vecuma grupā ir Smiltēnē, Apē un Apes pagastā, bet lielākais kritums ir Palsmanes, Raunas un Blomes pagastos. Savukārt lielākais iedzīvotāju skaita pieaugums šajā laika periodā 0-6 gadu vecuma grupā ir Smiltēnē, Bilskas un Brantu pagastā, bet lielākais kritums ir Launkalnes un Smiltenes pagastos (Attēls Nr.4).

Attēls Nr.4. Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2018.-2022. gada sākumam 0-6 un 7-14 gadu vecuma grupā Smiltenes novadā, pagastos un pilsētās (Avots: CSP, 2022).

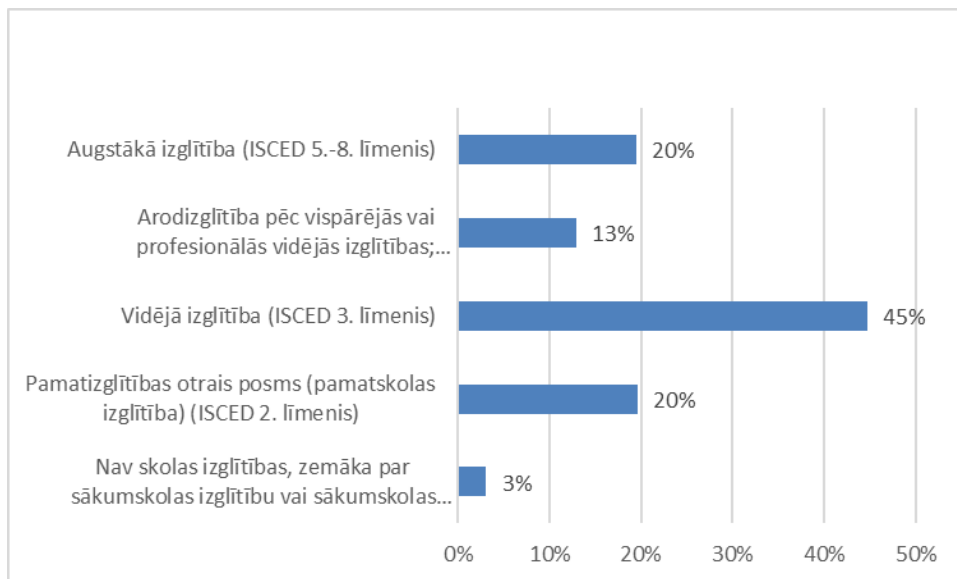
Smiltenes novadā ir 6,6 tūkstoši mājsaimniecību, un vidējais mājsaimniecības lielums ir 2,67 personas, kas ir vairāk nekā vidēji Latvijā (2,24) un vidēji Vidzemes plānošanas reģionā (2,41).

Smiltenes novadā ir 20,1% vismaz 18 gadus vecu pastāvīgo iedzīvotāju ar augstāko izglītību vai doktora grādu (ISCED 5.-8. līmenis), un šis īpatsvars ir pieaudzis pēdējo piecu gadu laikā, tomēr tas ir zemāks nekā Latvijā vidēji (30,9%) un mazāks nekā Vidzemes reģionā vidēji (22,6%). Vislielākais šo iedzīvotāju īpatsvars ir Smiltenes pilsētā (24,6%), Launkalnes pagastā (22,8%) un Gaujienas pagastā (21,8%) (Attēls Nr.5).

Attēls Nr.5. Vismaz 18 gadus vecu pastāvīgo iedzīvotāju ar augstāko izglītību vai doktora grādu īpatsvars 2021. gadā (datu avots: CSB, 2022)

Novadā ir 472 jeb 3% vismaz 15 un vairākgadus vecu iedzīvotāju, kuriem nav skolas izglītības, zemāka par sākumskolas izglītību vai sākumskolas izglītība (ISCED 0. un 1. līmenis), 45% - ar vidējo izglītību (ISCED 2. līmenis), 13%- ar arodizglītību pēc vispārējās vai profesionālās vidējās vai profesionālo vidējo izglītību (Attēls Nr.6).

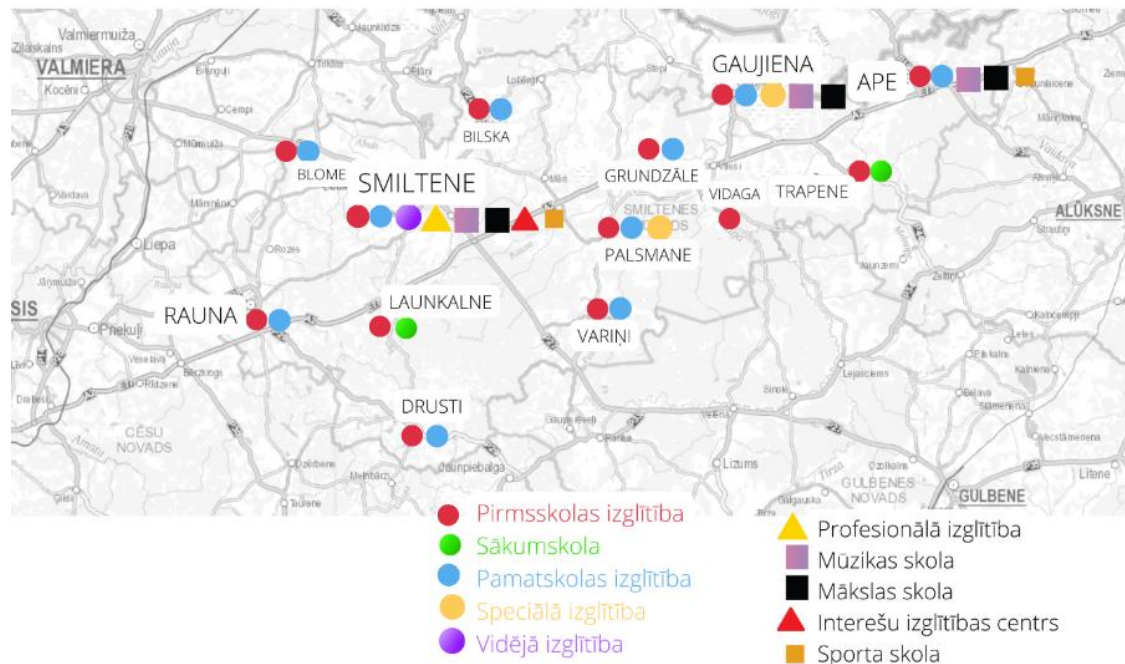

Attēls Nr.6. Iedzīvotāji 15 un vairākgadu vecuma pēc izglītības līmeņa grupām 2021. gada sākumā (Avots: CSB, 2022)

Izglītības pakalpojumi

Smiltenes novadā vispārējās izglītības pakalpojumus sniedz trīspadsmit skolas, no kurām viena ir vidusskola (Smiltene), astoņas pamatskolas (Bilskā, Blomē, Apē, Palsmanē, Grundzālē, Gaujienā, Variņos, Raunā ar

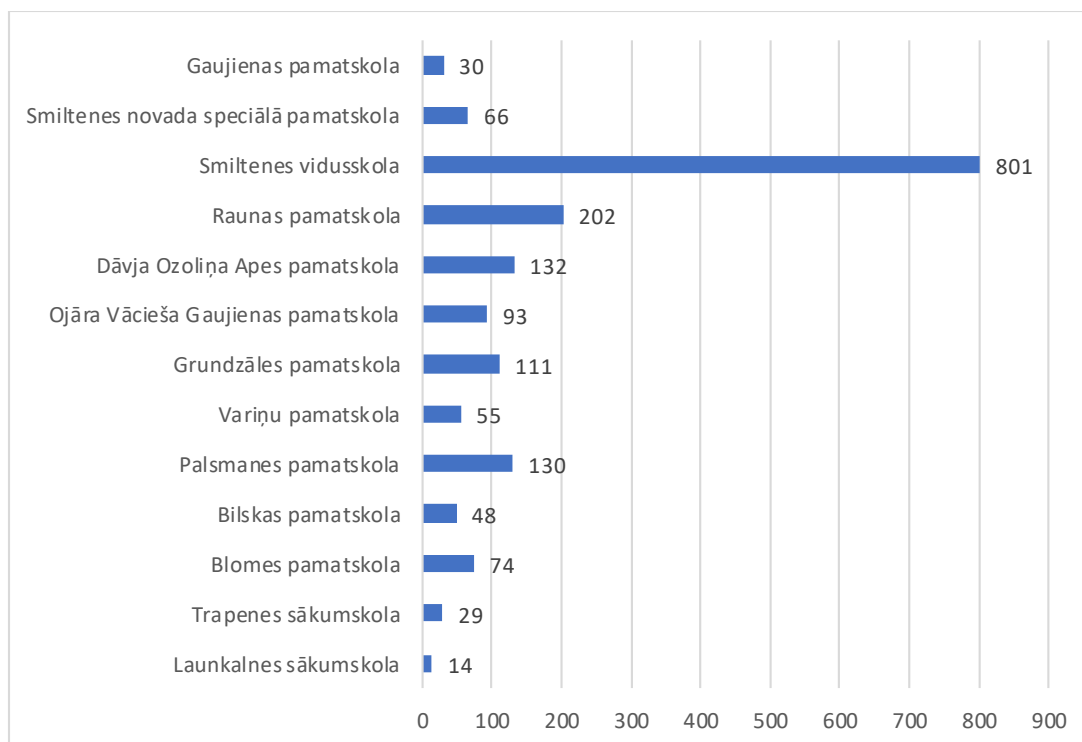
struktūrvienību Drustos) un divas sākumskolas (Launkalnē un Trapenē). Novadā ir divas speciālās mācību iestādes- Gaujienas pamatskola un Smiltenes novada speciālā pamatskola. Novadā darbojas četras profesionālās ievirzes izglītības iestādes - Smiltenes pilsētas Bērnu un jaunatnes sporta skola, Smiltenes Mūzikas skola, Smiltenes Mākslas skola un Gaujienas Mūzikas un mākslas skola, kā arī Smiltenes Bērnu un jauniešu interešu izglītības centrs (Attēls Nr.7).

Attēls Nr.7. Smiltenes novada skolas (Avots: Smiltenes novada pašvaldības izglītības nozares attīstības stratēģija 2023.-2028. gadam darba dokuments, 23.11.2022)

Novadā atrodas profesionālās izglītības kompetences centrs "Smiltenes tehnikums" (Smiltenes tehnikums), kas ir valsts dibināta izglītības un zinātnes ministrijas pakļautībā esoša izglītības iestāde, kuras pamatuzdevums ir profesionālās izglītības programmu īstenošana. Smiltenes tehnikumā var apgūt šādas profesijas: veterinārārsta asistents, lopkopības tehniķis, transportbūvju būvtehniķis ar specializāciju, automehāniķis, pavārs, konditors, viesmīlības pakalpojumu speciālists, ceļu būves strādnieks un dārzkopis, apavu labotājs, šuvējs, pavāra palīgs, aprūpētājs, virtuves darbinieks, koksnes materiālu apstrādātājs (Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojums, 2021).

Izglītojamo skaits vispārējās izglītības iestādēs Smiltenes novadā 2022. gada 1. septembrī bija 1912, t.sk., 1.-9. klašu grupā - 1785 un 10.-12.klašu grupā- 127 (Attēls Nr.8)(Valsts izglītības informācijas sistēmas dati uz 2022. gada 1. septembri).

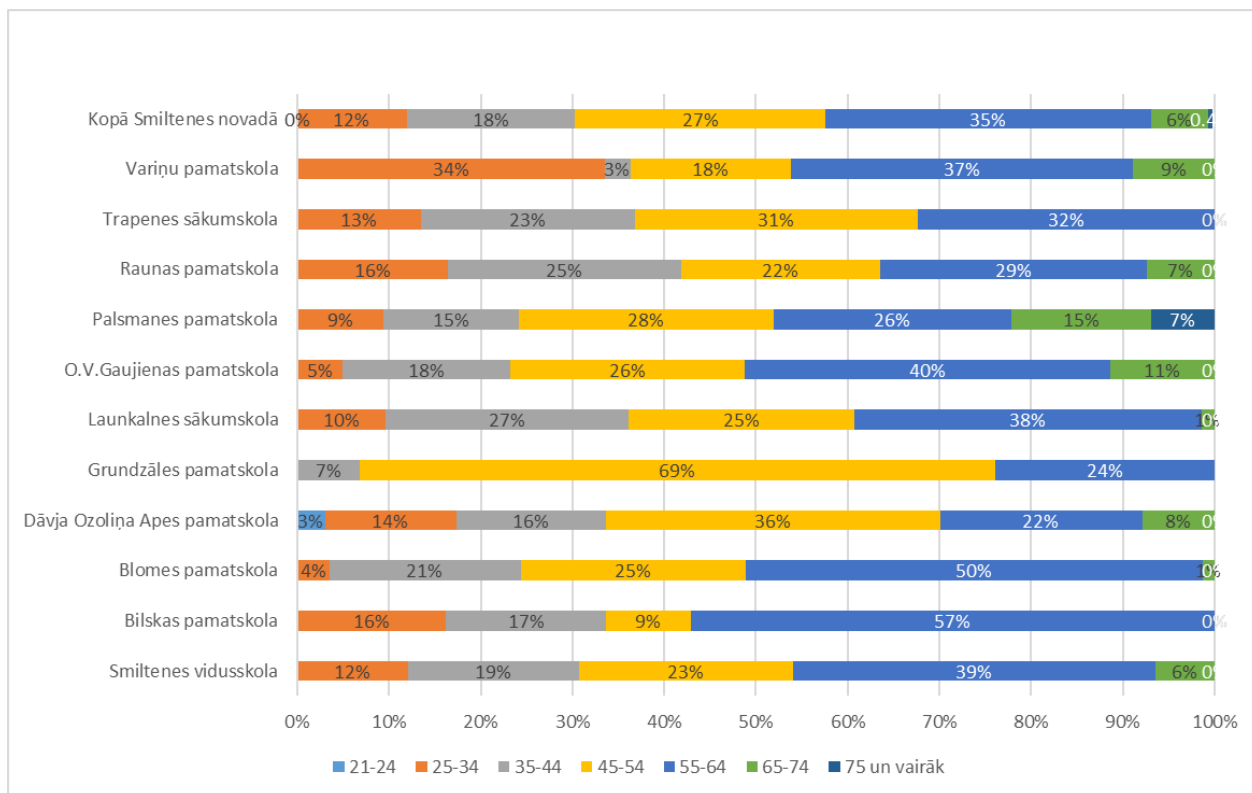

Attēls Nr.8. Izglītojamo skaits 1.-9. klašu grupā Smiltenes novada izglītības iestādēs, kurās īsteno vispārējās pamata un vidējās izglītības programmas 2022./2023. mācību gadā (Avots: Valsts izglītības informācijas sistēmas dati uz 2022. gada 1. septembri).

Visvairāk skolēnu attiecībā pret iedzīvotāju skaitu pagastā (pagastā un pilsētā) 7-14 gadu vecuma grupā ir piesaistījusi Palsmanes pamatskola (176%), Grundzāles pamatskola (156%), Smiltenes vidusskola (1.-9. klašu grupā 137%), Ojāra Vācieša Gaujienas pamatskola (135%), Apes pamatskola (126%), Raunas pamatskola (120%), Blomes pamatskola (114%), bet vismazāk- Bilskas pamatskola (55%). Spēju piesaistīt skolēnus nosaka skolu un apdzīvotu vietu ģeogrāfiskais izvietojums, piemēram, Blomes, Vidzemes un Silvas tuvums Smiltenei.

Smiltenes novada vispārējās izglītības iestādēs 2021. gada 1. septembrī bija 688 nodarbināto, t.sk., 426 pedagogi. Atalgojuma likme pedagogiem svārstās no 830 eiro par likmi Bilskas, Blomes, Raunas, Trapenes un Variņu pamatskolās un Launkalnes sākumskolā līdz 1005 eiro par likmi Smiltenes vidusskolā. Pirmsskolas izglītības iestādēs nodarbināto atalgojums ir 872 eiro par likmi. Vidējais atalgojums svārstās no 400 eiro līdz 996 eiro (Smiltenes Izglītības pārvaldes darba dokumenti, 2022).

Analizējot pedagogu sadalījumu pa vecuma grupām pēc noslodzes % (visu pedagogu slodžu kopsumma=100%), redzams, ka vienmērīgākais sadalījums ir Raunas pamatskolā, kur 41% pedagogu pēc noslodzes ir vecumā līdz 44 gadiem. Savukārt Bilskas pamatskolā 57% pedagogu pēc noslodzes ir vecāki par 55 gadiem.

Attēls Nr.9. Vispārējās izglītības iestāžu pedagogi pa vecuma grupām pēc noslodzes % (Avots: Smiltenes novada Izglītības pārvaldes darba dokuments, 2022)

Skolu spēju piesaistīt skolēnus nosaka arī izglītības kvalitāte. Kaut arī eksāmenu rezultāti nav vienīgais skolu kvalitātes rādītājs, tomēr tas dod nelielu ieskatu un ļauj salīdzināt skolu darbības rezultātus vienā no aspektiem. Pēc Valsts izglītības satura centra datiem 2021./2022. mācību gadā necentralizēto eksāmenu 9. klasei rezultātos vidēji starp Smiltenes novada skolām visaugstāko vērtējumu ieguvusi Bilskas pamatskola, kam seko Blomes un Ojāra Vācieša Grundzāles pamatskolas. Viszemākais vērtējums ir Raunas pamatskolas Drustu struktūrvienībai. Vidēji visās skolās zemākais vērtējums ir matemātikā un vēsturē. Starp 538 Latvijas skolām, kas kārtājušas angļu valodas eksāmenu Bilskas pamatskola ieņem 44. vietu, Smiltenes vidusskola - 60. vietu, bet Grundzāles pamatskola - 98. vietu. Starp 553 Latvijas skolām, kas kārtājušas eksāmenu matemātikā, Bilskas pamatskola ieņem 26. vietu, Ojāra Vācieša Gaujienas pamatskola - 108. vietu, bet Grundzāles pamatskola - 138. Vietu. Savukārt - zemākais reitings matemātikā ir Raunas pamatskolas Drustu struktūrvienībai ar 509. vietu. Latvijas vēsturē starp 553 Latvijas skolām 150. vietu ieņem Variņu pamatskola un 172- Grundzāles pamatskola, bet zemākais reitings ar 424. vietu ir Dāvja Ozoliņa Apes pamatskolai un Blomes pamatskolai ar 389. vietu (Tabula Nr.6.).

Tabula Nr. 6. 2021./2022. mācību gada necentralizēto eksāmenu 9. klasei kopvērtējums pa skolām priekšmetos (avots: Valsts izglītības saturs centrs, 2022)

Izglītības iestāde	Angļu valoda (vērtējums % (vieta Latvijā, n=538))	Krievu valoda (vērtējums % (vieta Latvijā, n=374))	Latviešu valoda (vērtējums % (vieta Latvijā, n=461))	Latvijas vēsture (vērtējums % (vieta Latvijā, n=553))	Matemātika (vērtējums % (vieta Latvijā, n=553))	Vidēji

Bilskas pamatskola	84.83% (44. v.)		73.64% (41. v.)	59.22% (305. v.)	68% (26. v.)	71.42%
Blomes pamatskola	77.57% (185. v.)	90% (62. v.)	63.69% (246. v.)	56.18% (389. v.)	56.17% (147. v.)	68.72%
Dāvja Ozoliņa Apes pamatskola	70.56% (317. v.)	85.5% (141. v.)	58.4% (364. v.)	54.53% (424. v.)	37.02% (487. v.)	61.20%
Grundzāles pamatskola	81.64% (98. v.)		63.05% (259. v.)	64.37% (172. v.)	56.76% (138. v.)	66.46%
Ojāra Vācieša Gaujienas pamatskola	78.5% (165. v.)	69.25% (330. v.)	66.5% (166. v.)	62.62% (212. v.)	58.77% (108. v.)	67.13%
Palsmanes pamatskola	63.42% (423. v.)	77% (279. v.)	65.03% (209. v.)	61.68% (242. v.)	50.67% (248. v.)	63.56%
Raunas pamatskola	77.64% (183. v.)		57.73% (373. v.)	58.74% (325. v.)	42.1% (406. v.)	59.05%
Raunas pamatskolas Drustu struktūrvienība	62.67% (436. v.)		60.3% (325. v.)	58.04% (348. v.)	33.33% (509. v.)	53.59%
Smiltenes vidusskola	83.63% (60. v.)	56.5% (361. v.)	64.32% (226. v.)	59.85% (293. v.)	45.1% (358. v.)	61.88%
Variņu pamatskola	71.21% (310. v.)		76.1 (19. v.)	65.55% (150. v.)	46.48% (337. v.)	64.84%
Vidēji	75.17%	75.65%	64.88%	60.08%	49.44	63.78%

Mūžizglītības jautājumu koordināciju un pārvaldību veic Smiltenes novada Izglītības pārvalde. Apvienotā Smiltenes novadā 2020./2021. gadā dažādi pakalpojumu sniedzēji piedāvāja daudzveidīgas mūžizglītības iespējas:

- PIKC Smiltenes tehnikumā 2020./2021. gadā realizētas 14 profesionālās tālākizglītības programmas un 4 modulārās profesionālās izglītības programmas;
- Nevalstiskās organizācijas 2020. gadā organizēja dažādas izglītojošas aktivitātes (9 biedrības bijušajā Smiltenes novadā organizēja 7 aktivitātes, iesaistot 386 dalībniekus. 16 biedrības bijušajā Apes novadā organizēja 100 aktivitātes, iesaistot 1601 dalībnieku);
- Pašvaldības licencēšanas komisija izdod atļaujas pieaugušo neformālās izglītības programmu īstenošanai – 2020. gadā apvienotajā Smiltenes novadā izsniegtas 6 licences angļu valodas, vizuālās mākslas, mūzikas un mākslas apguvei. piemēram, Apes novada dome izsniegusi licenci pieaugušo neformālās izglītības programmai “Vizuālās mākslas teorija un prakse. Latvijas kultūras mantojums” 120 stundu apjomā biedrībai “Latvijas Mākslinieku savienība”;
- Pašvaldība ar projektu starpniecību piedāvā dažādas praktiskas un teorētiskas apmācības, izglītojošās lekcijas, utt. (2020./2021. gadā 5 projekti apvienotā Smiltenes novadā);
- Bibliotēkas, muzeji, kultūras nami organizē izglītojošas lekcijas, semināri un ekskursijas, meistarklases/ radošās darbnīcas, pieredzes apmaiņas pasākumi (Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojums, 2021).

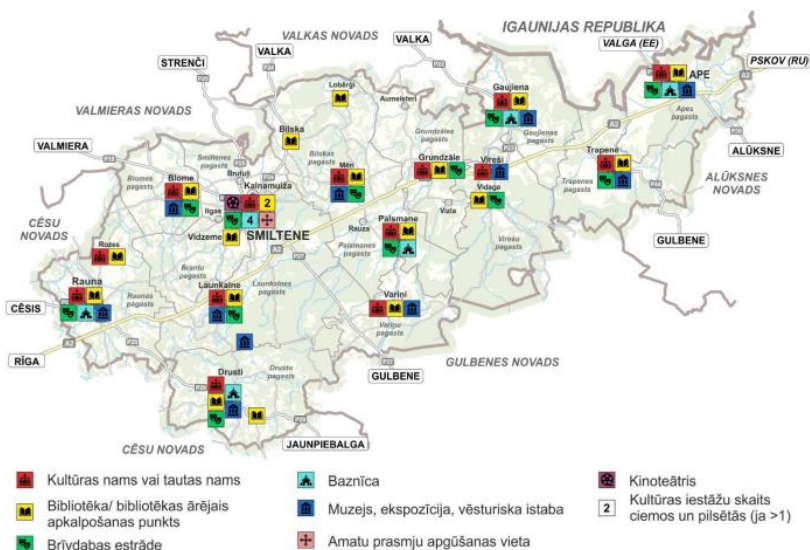
Iedzīvotāju aptaujā saņemtais vērtējums par svarīgākajām globālajām tendencēm, kam apvienotajā Smiltenes novadā jāpievērš īpaša uzmanību, visbiežāk ir minēta laba pārvaldība un efektīva komunikācija, izglītība (prasmes un zināšanas) visos vecumos, sabiedrības veselība, mobilitāte (pārvietošanās iespējas), iekļaujoša sabiedrība un nevienlīdzības mazināšana (Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojums, 2021).

Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojumā minētas vairākas jomas, kuru attīstībai jāpievērš īpaša uzmanību, piemēram:

- Bibliotēku kā kopienu un pakalpojumu centru attīstība, kas par tādiem var kļūt, perspektīvā samazinoties citu publisko pakalpojumu nodrošinājumam un koncentrējot tos bibliotēkā, kā arī veidojot tās par vietām, kur iespējams satikties un pulcēties sabiedrībai;
- Ciemu attīstības plānu izstrāde un viedo ciemu attīstība, lai veicinātu apdzīvoto vietu attīstību, detalizēti apkopojot un analizējot iedzīvotāju vajadzības, problēmas, veicinot vietējās kopienas rūpes pret vietu, izstrādājot skaidras un definējamas rīcības un projektu idejas.

Kultūra

Smiltenes novada kultūras iestādes, t.sk. bibliotēkas, muzeji, kultūras un tautas nami, ir svarīgi sabiedriskās dzīves centri, kuros darbojas amatiermākslas kolektīvi, regulāri tiek organizēti dažādi pasākumi, nodrošinot pilnvērtīgu kultūras dzīvi un aktivitātes novada iedzīvotājiem. Kultūras dzīvi Smiltenes novadā koordinē Smiltenes novada Kultūras un tūrisma pārvalde. 2021. gada rudenī noritēja kultūras iestāžu tīkla reorganizācijas process, esošo kultūras infrastruktūru parāda 7. attēls.

Attēls Nr.10. Kultūras pakalpojumu infrastruktūra (Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojums, 2021, 19.lpp.)

Smiltenes novadā pašvaldības sniegtie kultūras pakalpojumi pieejami katrā pagastā.

- Apes tautas nams,
- Gaujienas tautas nams,
- Trapenes kultūras nams,
- Virešu kultūras nams,
- Smiltenes novada Kultūras centrs,
- Bilskas pagasta Birzuļu Tautas nams,
- Blomes pagasta Tautas nams,
- Drustu pagasta Tautas nams,
- Raunas kultūras nodaļa,
- Grundzāles pagasta Kultūras centrs,
- Launkalnes pagasta Tautas nams,
- Palsmanes pagasta Kultūras nams,
- Variņu pagasta Tautas nams,
- Tautas lietišķās mākslas studija "Smiltene".

Bibliotēku tīklu veido:

- Smiltenes novada bibliotēka,
- Apes bibliotēka,
- Bilskas bibliotēka ar Birzuļu un Lobērgu nodaļām,
- Blomes bibliotēka,
- Brantu bibliotēka,
- Drustu bibliotēka ar Gatartas nodaļu,
- Gaujienas bibliotēka,
- Grundzāles bibliotēka,
- Launkalnes bibliotēka,
- Palsmanes bibliotēka,
- Raunas bibliotēka ar Rozes nodaļu,
- Trapenes bibliotēka,
- Variņu bibliotēka,
- Vidagas bibliotēka.

Muzeju tīklu veido:

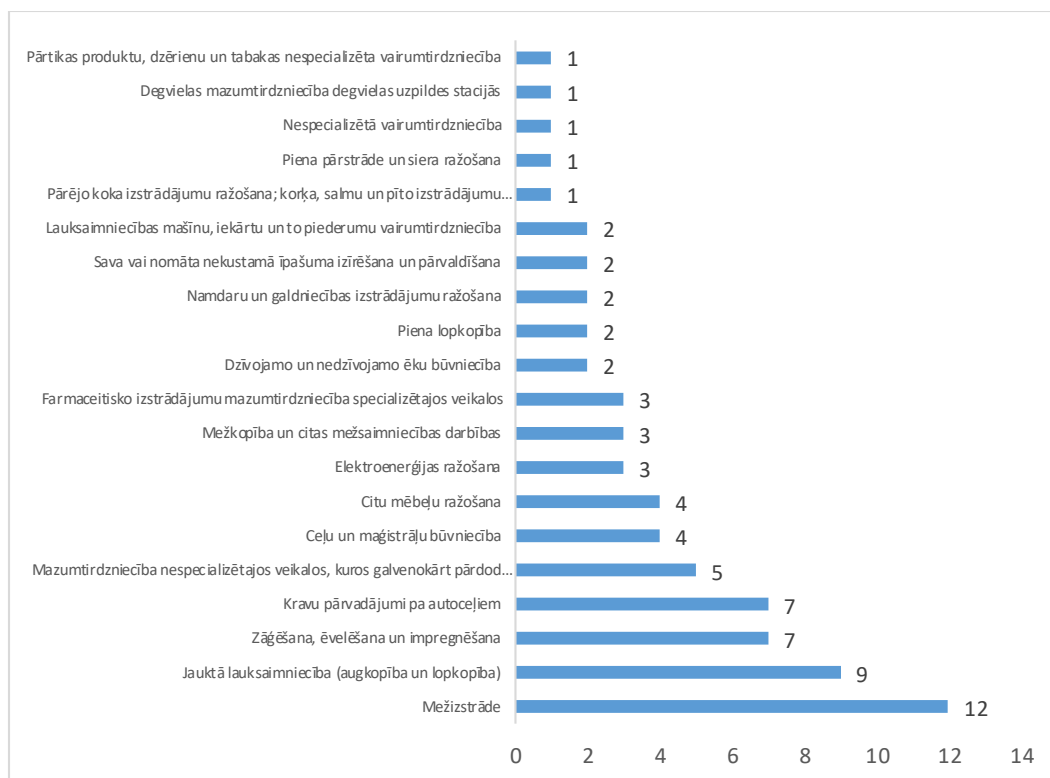
- Smiltenes novada muzejs Mēru muižā,
- Raunas muzejs,
- Drustu novadpētniecības muzejs,
- Jāzepa Vītola memoriālais muzejs "Anņiņas",
- Elīnas Zālītes memoriālā māja,
- Trapenes novadpētniecības muzejs,
- Virešu novadpētniecības centrs "Mājvieta".

Attēls Nr.11. Kultūras namu un tautas namu tīkls (Avots: Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojums, 2021, 18.lpp.)

Smiltenes novadā kultūras institūciju pārraudzībā 2021. gadā darbojās 63 amatiermākslas kolektīvu, tai skaitā 22 ir Dziesmu un Deju svētku kolektīvi. Tikpat liela nozīme ir citiem amatiermākslas kolektīviem, lai dotu iespēju socializēties dažāda vecuma un interešu novada iedzīvotājiem, tādējādi aktīvi iesaistoties sabiedriskajās aktivitātēs un veidojot piederību Smiltenes novadam.

Uzņēmējdarbība

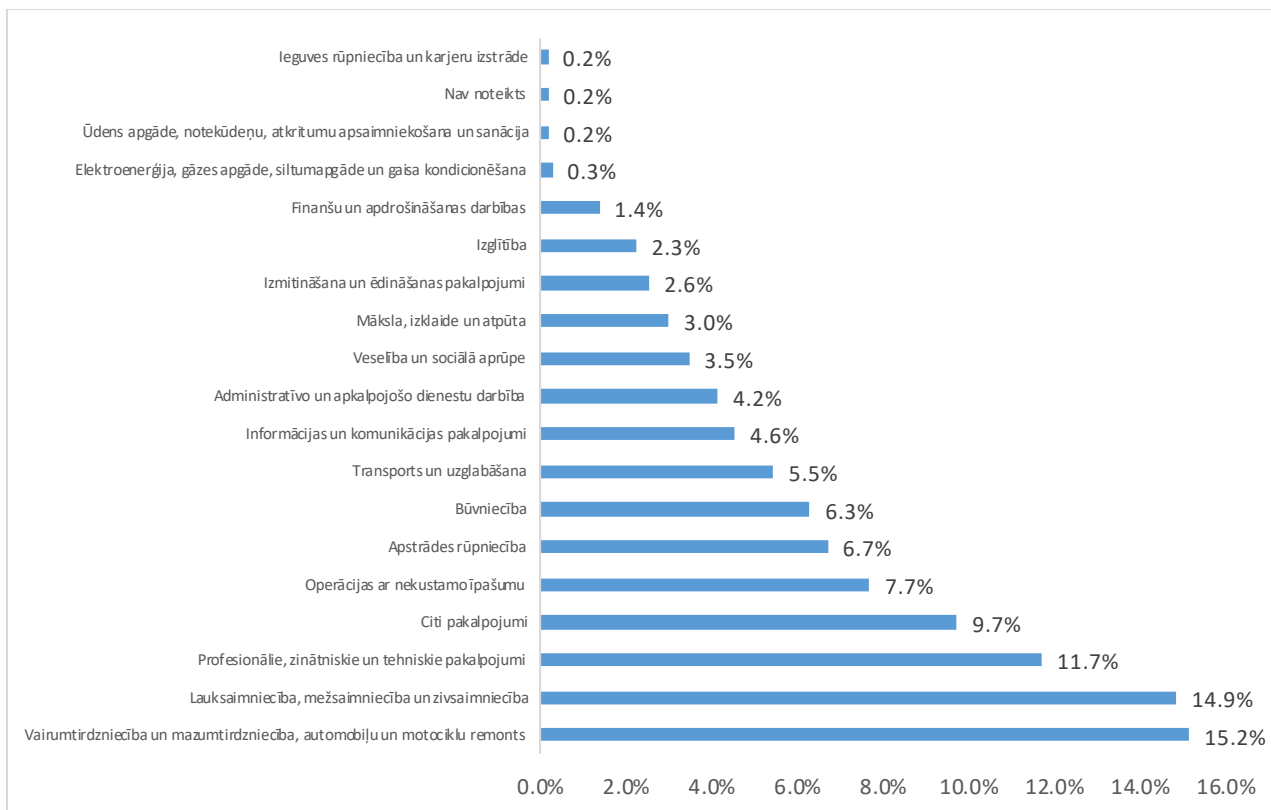
Smiltenes novadā (pēc ATR 2021. gadā) darbojās 1525 ekonomiski aktīvi uzņēmumi. Aplūkojot novada 100 uzņēmumus ar lielāko apgrozījumu 2021. gadā galvenie darbības veidi ir mežizstrāde, jautkā lauksaimniecība, zāģēšana, ēvelēšana un impregnēšana, kravu pārvadājumi pa autoceļiem, mazumtirdzniecība nespecializētajos veikalos, kuros galvenokārt pārdod pārtikas preces, dzērienus vai tabaku, ceļu un maģistrāļu būvniecība u.c.

Attēls Nr.12.Lielāko uzņēmumu (pēc apgrozījuma 2021. gadā) skaits pēc darbības veida (NACE2) (Avots: Lursoft, 2022)

Vairums uzņēmumu ar lielāko gada apgrozījumu 2021. gadā ir reģistrēti Smiltēnē (FIRMA MADARA 89, 8CBR, SMILTENES PIENS, LAUKU APGĀDS UN MELIORĀCIJA, TIM-T, SAUKAS KŪDRA, MEŽVALDE AD), Raunas pagastā (Pavasars Housing Construction, Minerālie materiāli, Fabrika Rauna, NESTIK, PWF, PAVASARS), Palsmanes pagastā (Palsmane, Ziķeri), Launkalnes pagastā (AGROTEHNIKA SMILTENE, AL MEŽS, SMILTENE IMPEX, GRAANUL INVEST, STORA ENSO LATVIJA, Graanul Pellets Energy), Grundzāles pagastā (LAR & CO, SANTALS, Līčupes), Gaujienas pagastā (VERY BERRY), Apes pagastā (APIŅI AGRO, LIGZDIŅAS AJ, RISMUS VK, LĪVS AM), Brantu pagastā (Vidzemīte), Blomes pagastā (EP Forest, KM-BUILDING, AC kompānija), Bilskas pagastā (KALĒJIŅI 1, LV Timber, Advance AT).

Visvairāk nodarbināto ir uzņēmumos, kas nodarbojas ar vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību, automobiļu un motociklu remontu (15.2%), lauksaimniecību, mežsaimniecību un zivsaimniecību (14.9%), profesionāliem, zinātniskiem un tehniskiem pakalpojumiem (11.7%).

Attēls Nr.13. Nodarbināto īpatsvars tirgus sektora ekonomiski aktīvos uzņēmumos pēc galvenajiem darbības veidiem (NACE2) 2021. gadā (Avots: Lursoft, 2022).

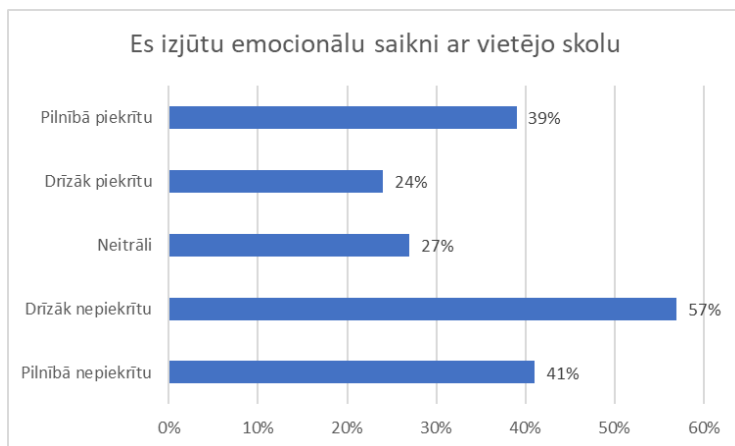
2. Skolu tīkla reorganizācijas ietekme uz sociālekonomisko vidi

Ar skolas starpniecību iedzīvotāju rīcībā ir resursi, kas ļauj viņiem radīt savu dzīves telpu, veido un piešķir integritāti viņu dzīvei vietējā sabiedrībā. Gadu gaitā skola ir kļuvusi par lauku kopienas dzīvotspējas neatņemamu sastāvdaļu. Ar aptaujas palīdzību tika noskaidrotas iedzīvotāju **emocionālās, sociālās, kultūras un ekonomiskās saites ar vietējām skolām, kā arī skolu loma vietējās identitātes veidošanā**. Aptaujas dati liecina, ka vairums respondentu ir mācījušies (61%) vai viņu bērni mācās vai ir mācījušies vietējā skolā (68%), un viņi izjūt emocionālu saiti ar vietējo skolu (67%). Respondenti norāda, ka viņiem ir svarīgi, lai viņu dzīves vietā ir skola (90%). Divām trešdaļām respondentu, kuri vietējā skolā ir mācījušies paši vai viņu bērni ir dziļāka piederības sajūta savai dzīves vietai.

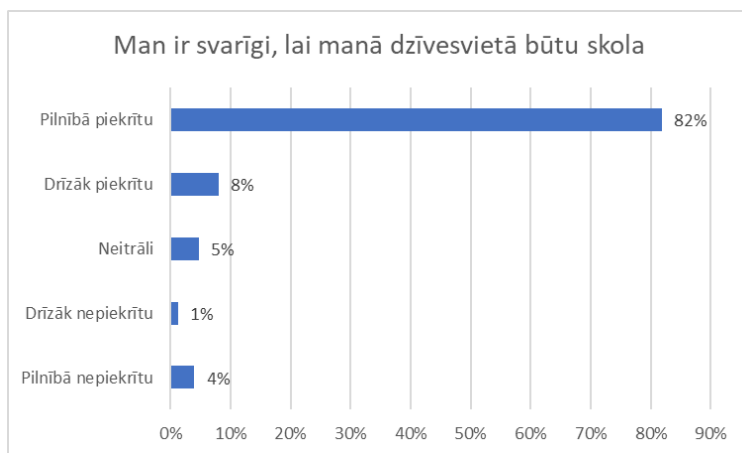
Skolā tiek svinēti valsts svētki, stādīta ozolu birzs, rīkotas Ziemassvētku un Jaungada svinības, skolas garstiek atnests arī uz māju, tādējādi ietekmējot skolēnu ģimenes. (Direktoru FGD)

Skolu direktoru FGD tika izteikts viedoklis, ka papildus cilvēkkapitāla un kultūrkapitāla veidošanai skola veido un uztur sociālo kapitālu. Skolas lauku apvidos ir sociālās dzīves centri, un tām ir izšķiroša nozīme vietējās identitātes veidošanā.

Ja nebūs skolu, pazudīs jaunieši, apstāsies sabiedriskā dzīve. (Direktoru FGD)

Attēls Nr.14. Respondentu emocionālā saikne ar skolu (%)

Attēls Nr.15. Respondentu viedoklis par to vai skolas esamība dzīvesvietā ir svarīga (%)

Skolēnu vecāku fokusgrupu dalībnieki bija vienprātīgi par mazo skolu nozīmi. Drošai, mazai skolai ir būtiska nozīme kopienas dzīvē. Skola ir ne tikai vieta, kur izglītot bērnus, tā ietekmē sabiedrības labklājību.

Tas būs graujoši, pirmkārt, daudzas ģimenes pārcelsies uz Ranku, Gulbeni vai ārzemēm, tad bērni paliks pie vecvecākiem (...) Skola ir priekšnoteikums stiprai kopienai. (Vecāku FGD)

Fokusgrupā izskanēja arī viedoklis, ka "daudz mazu skolu arī nav risinājums, jābūt kvalitatīvam, modernam tehniskam nodrošinājumam, ko mazas skolas nevar atļauties".

Vairums uzņēmēju intervijās apliecināja, ka, kaut arī skolu reorganizācija tieši neietekmē uzņēmumu pastāvēšanu, tomēr vietējām skolām ir nozīmīga loma vietas dzīvotspējā.

Ja nebūs skolu, nebūs cilvēku pagastos....cilvēki pārcelsies (...) skolas esamība palīdz audzināt jauno paaudzi par lauciniekiem. (Uzņēmēju intervija)

Uz vidusskolu nevajag iet tiem, kas strādās profesijā, bet tagad jau 21 gada vecumā vēl nezina, ko darīt. (Uzņēmēju intervija)

Uzņēmēji atzina, ka ar skolām sadarbojas pārsvarā tikai sociālos projektos, piemēram, rīko ekskursijas uz uzņēmumu, piedalās labdarības pasākumos, bet nepastāv ciešākas ekonomiskās saites. Daļa uzņēmēju (Bilska, Launkalne, Gaujiena, Rauna, Smiltene) atzīst, ka nodarbina vietējos iedzīvotājus, un skolu slēgšana apdraudētu darbinieku piesaisti. Izskanēja arī pesimistiski viedokļi.

Reāli nav darbaspēka Blomē - ir vai nav skola - man vienalga (..) vilciens ir aizbraucis, mazās skolas ir nolīdzinātas, visi mēģina uz centru tiekties (Uzņēmēju intervija)

Viens uzņēmējs intervijā atzīst, ka vairāk sadarbojas ar Alūksnes un Lejasciema skolām, un Smiltenes novada skolu slēgšana nekā neietekmētu uzņēmuma darbību.

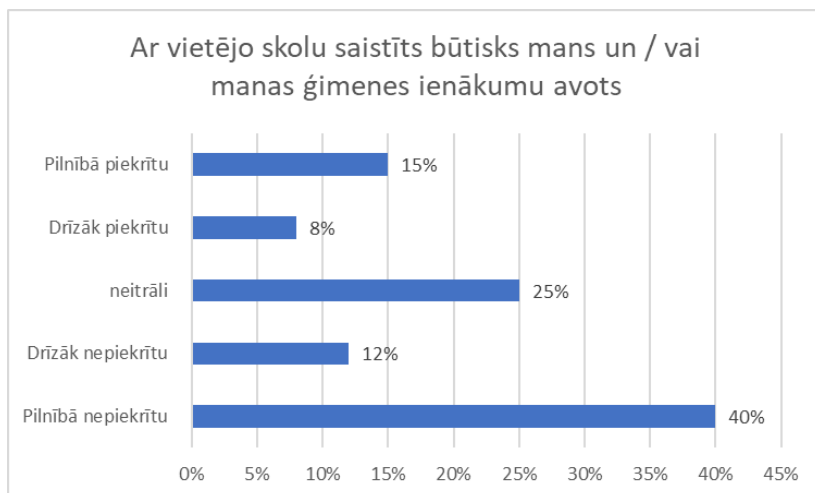
Ir pareizi, ka vecāki, lai viņu bērni dzīvētu kaut ko sasniegtu, meklē spēcīgu skolu, īpaši vidusskolu. Laba vidusskola ir ārpus Smiltenes novada - Valmierā, bet arī Smiltē, tur ir arī labs internāts. Ļoti laba skola ir arī Grundzālē, pozitīvi, ka pienāca Gaujiena - tas ir nozīmīgs kultūrcentrs. Mazās skolas nevarēs nodrošināt kvalitatīvus, talantīgus skolotājus, jo nav labs atalgojums, maz skolēnu, nav, kur izpausties. Skolotājs ir nīgrs un nelaimīgs un nodod savu nelaimīgumu bērniem, jo bērns redz uzvedību. (Uzņēmēju intervija)

Respondentu atbildes uz apgalvojumiem (Tabula Nr.7.) par ekonomiska rakstura saiknēm ar vietējo skolu norāda uz šo attiecību ciešumu šobrīd, kur gandrīz trešā daļa pētījuma dalībnieku norādījuši uz savu vai kāda ģimenes locekļa nodarbinātību saistībā ar skolu.

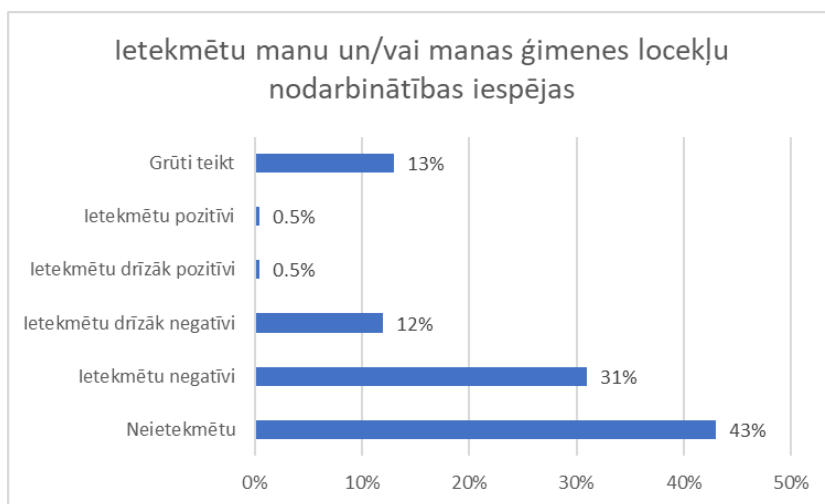
Tabula Nr.7. Respondentu ekonomiskā saikne ar vietējo skolu (biežums un %)

Apgalvojums	Jā (biežums)	Nē (biežums)	Jā %	Nē %
Es un/vai kāds mans ģimenes loceklis šobrīd strādā vietējā skolā	108	275	28	72
Mana un/vai kāda ģimenes locekļa uzņēmējdarbība tiešā vai netiešā veidā saistīta ar pakalpojumu sniegšanu vietējai skolai	35	349	9	91
Es un/vai kāds mans ģimenes loceklis kādreiz strādājis vietējā skolā	144	240	37,5	62,5

Gandrīz ceturtdaļa respondentu norāda, ka ar vietējo skolu saistīts būtisks viņu un / vai viņu ģimenes ienākumu avots, un 43% respondentu apgalvo, ka tas negatīvi vai drīzāk negatīvi ietekmētu viņu vai ģimenes locekļu nodarbinātības iespējas.

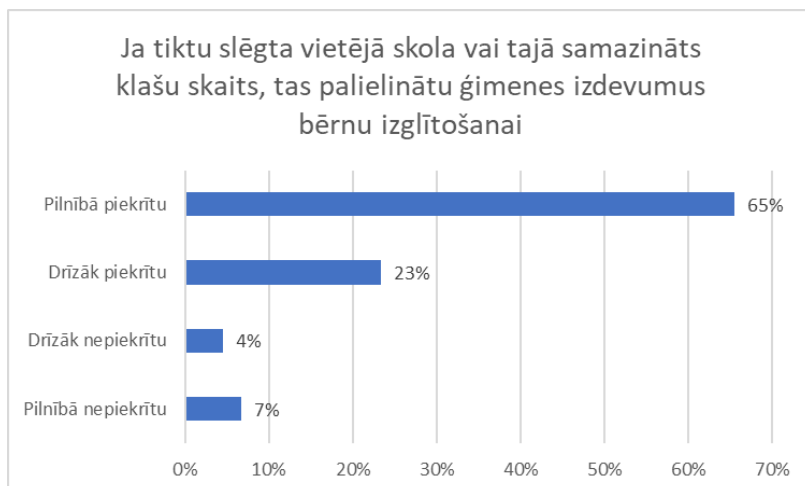

Attēls Nr. 16. Respondentu ekonomiskās saites ar skolu (%)

Attēls Nr. 17. Vietējo iedzīvotāju viedoklis par skolu reformas iespējamo ietekmi uz nodarbinātību (%)

88% no 313 respondentiem, kuriem ir bērni vecumā līdz 18 gadiem piekrīt viedoklim, ka, ja tiktu slēgta vietējā skola vai tajā samazināts klašu skaits, tas palielinātu ģimenes izdevumus bērnu izglītošanai, bet 11% nepiekrīt šim viedoklim.

Attēls Nr. 18. Respondentu viedoklis par skolu reformas iespējamo ietekmi uz ģimenes budžetu (%)

Vecāku fokusgrupu intervijas pamatoja viedokli, ka palielinātos transporta izdevumi, būtu sarežģīti plānot laiku, palielinātos spriedze, daudziem bērniem būtu liegta iespēja apmeklēt ārpusstundu interešu pulciņus, būtu traucēts bērnu ēšanas režīms, pieaugtu ceļā pavadītais laiks.

Mazi bērni nedrīkst ceļā pavadīt ilgāk par 30 minūtēm, citādi viņi nogurst, pasliktinās sekmes. (Vecāku FGD)

Nospiedošs vairākums respondentu uzskata, ka šobrīd novada skolu tīkls ir optimāls. Apstiprinājums šim uzskatam tiek pausts arī anketas rakstiskajos komentāros, kuros iedzīvotāji kopumā uzskata, ka patreizējais skolu tīkls atbilst vajadzībām.

Tabula Nr.8. Respondentu viedoklis par skolu skaitu novadā (biežums un %)

Skolu skaits novadā	Biežums	%
Pārāk maz	52	14
Optimāls	309	80
Pārāk daudz	23	6
Kopā	384	100

Vairums respondentus, kuru ģimenē ir bērni līdz 18 gadu vecumam (N=313) satrauc vietējās skolas slēgšanas vai klašu skaita samazināšanas iespēja kontekstā ar transporta pieejamību.

Tabula Nr.9. Respondentu attieksme pret dažādām vietējās skolas reformēšanas iespējām (%)

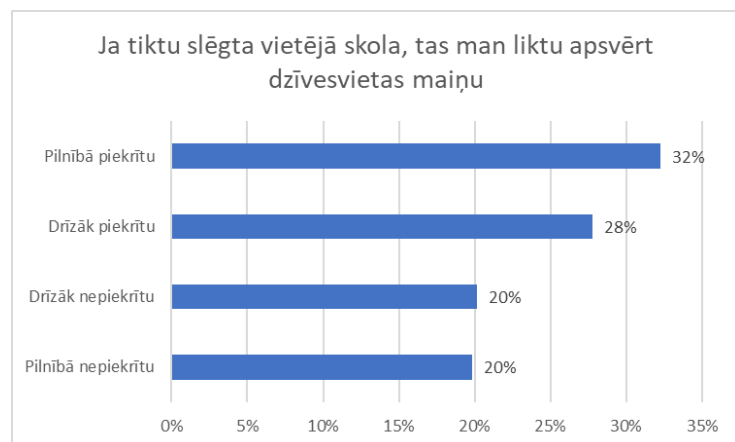
Apgalvojums	Mani satrauc iespēja, ka vietējo skolu varētu slēgt	Mani satrauc iespēja, ka vietējā skolā varētu samazināt klašu skaitu	Vietējās skolas slēgšana vai klašu skaita samazināšana mani nesatrauc, ja vien bērniem tiek nodrošinātas ērtas transporta iespējas uz citu skolu, interešu izglītības, profesionālās ievirzes nodarbību vietām
Pilnībā nepiekrītu	8%	10%	47%
Drīzāk nepiekrītu	5%	8%	22%
Drīzāk piekrītu	17%	17%	16%
Pilnībā piekrītu	70%	65%	15%

Respondenti, kuru ģimenēs nav bērnu, uzskata, ka vietējās skolas slēgšana negatīvi ietekmētu viņu dzīves kvalitāti gandrīz tādā pat apjomā, kā to norādījuši respondenti, kuru ģimenēs ir skolas vecuma bērni.

Tabula Nr.10. Respondentu viedoklis par vietējās skolas reformu iespējamo ietekmi uz viņu dzīves kvalitāti. (biežums un %)

Ģimenē ir bērni līdz 18 gadiem	Vietējās skolas slēgšana ietekmētu manu dzīves kvalitāti kopumā	Biežums	%
Jā	Neietekmētu	51	16
	Negatīvi	151	48
	Drīzāk negatīvi	61	20
	Drīzāk pozitīvi	2	1
	Pozitīvi	3	1
	Grūti teikt	45	14
	Kopā	313	100
Nē	Neietekmētu	16	23
	Negatīvi	35	49
	Drīzāk negatīvi	10	14
	Drīzāk pozitīvi	2	3
	Pozitīvi	0	0
	Grūti teikt	8	11
	Kopā	71	100

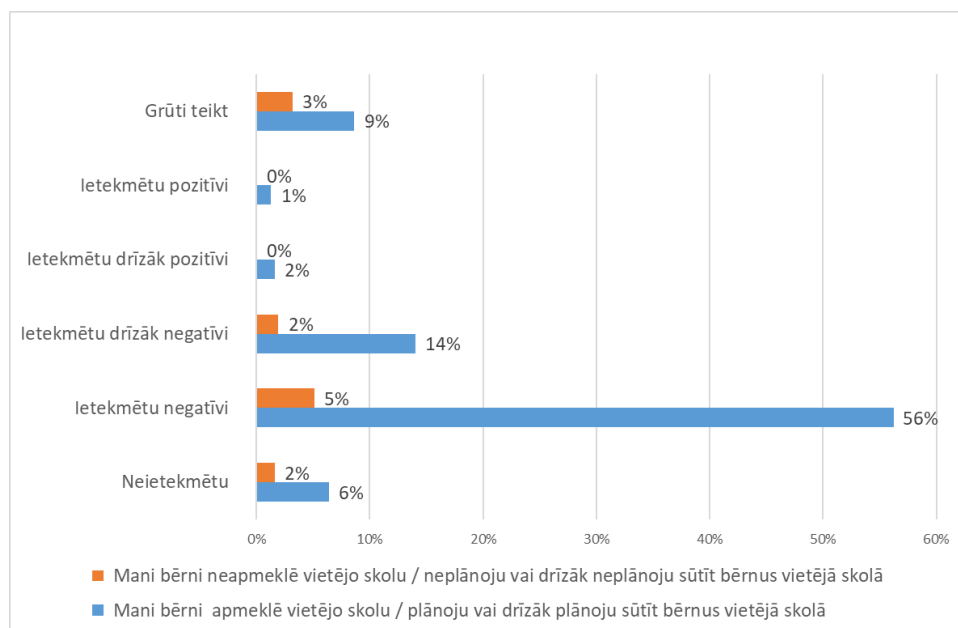
60% (N=188) no respondentiem, kuru ģimenēs ir bērni līdz 18 gadu vecumam pilnībā piekrīt vai drīzāk piekrīt viedoklim, ka skolas slēgšana liktu viņiem apsvērt dzīvesvietas maiņu. Visvairāk šādu apsvērumu izdarītu Apes pilsētas, Variņu, Gaujienas, Grundzāles un Trapenes pagastu iedzīvotāji.

Attēls Nr. 19. Vietējās skolas iespējamās slēgšanas ietekme uz nodomu mainīt dzīvesvietu (% , n=313)

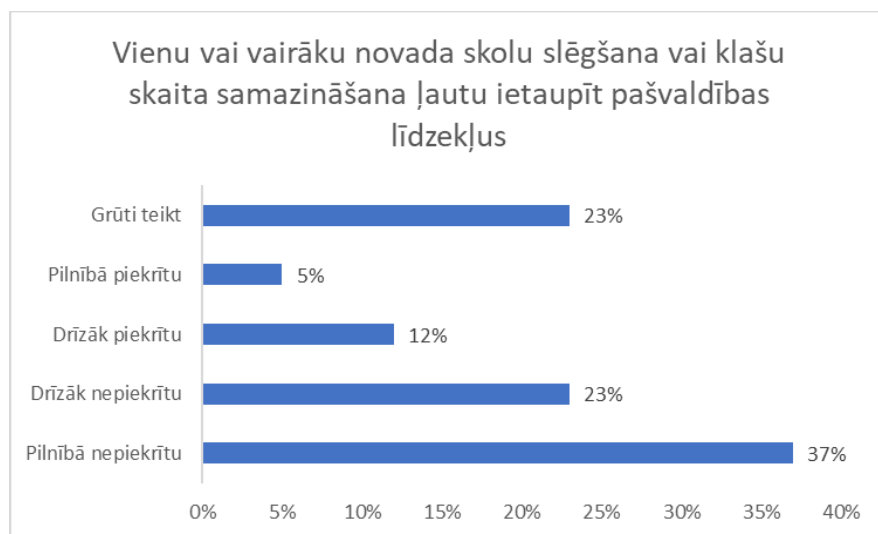
69% respondentu, kuriem ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, t.sk., arī tie, kuru bērni neapmeklē vietējo skolu, un viņi neplāno vai drīzāk neplāno sūtīt bērnus vietējā skolā, uzskata, ka skolas slēgšana atstās negatīvu vai

drīzāk negatīvu ietekmi uz vietas kā dzīvesvietas pievilcību. Tikai 3% respondentu uzskata, ka skolas slēgšana atstātu pozitīvu ietekmi uz vietas kā dzīvesvietas pievilcību, bet 12% respondenti izvēlējušies atbildi "grūti teikt".

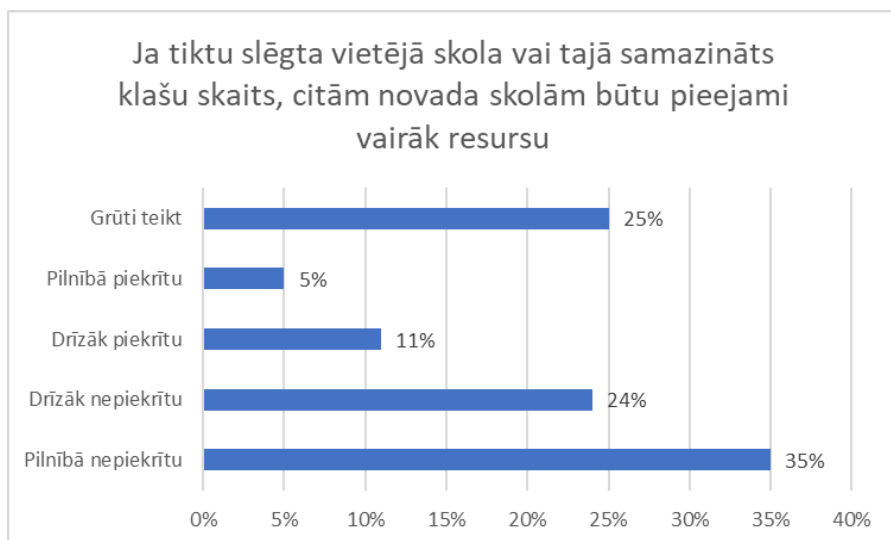

Attēls Nr.20. Respondentu, kuriem ir bērni līdz 18 gadu vecumam, viedoklis par skolas slēgšanas iespējamo ietekmi uz vietas kā dzīvesvietas pievilcību (n=313)

Tomēr daļa respondentu (17%) atzīst, ka vienas vai vairāku novada skolu slēgšana vai klašu skaita samazināšana ļautu ietaupīt pašvaldības līdzekļus un, ja tiktu slēgta vietējā skola vai tajā samazināts klašu skaits, citām novada skolām būtu pieejams vairāk resursu, bet 60% respondentu šo viedokli neatbalsta, savukārt 23% ir neitrāla pozīcija šajā jautājumā.

Attēls Nr. 21. Respondentu viedoklis par reformas iespējamo ietekmi uz pašvaldības finanšu līdzekļu ietaupījumu (%)

Attēls Nr.22. Respondentu viedoklis par vietējās skolas optimizēšanas iespējamo ieguvumu skolu tīklam kopumā (%)

Arī daļai uzņēmēju (Smiltene, Grundzāle) bija viedoklis, ka skolu slēgšana un/vai reorganizēšana nekādā veidā neietekmētu kopienas dzīvi, iespējams pat sniegtu labumu ekonomiskā un izglītības kvalitātes ziņā.

Atbalstu labu izglītību, mūsu joma prasa atbildīgus cilvēkus, kurus paši apmācam, darbinieki ir no apkārtnējiem pagastiem, atbalstu kvalitatīvu izglītību, un skolu reformu - lai skolotājiem ir labāks atalgojums (Uzņēmēju intervijas)

No uzņēmējiem izskanēja viedoklis, ka skolas dzīve lielā skolā nodrošina daudz lielākas iespējas tiekties uz izcilību, iemāca labākas komunikācijas prasmes, kā arī attīsta uzņēmējdarbībā tik nepieciešamo spēju konkurēt, tai pat laikā atzīstot, ka maza skola iemāca rūpes par citiem, empātiju.

Liela uzņēmuma vadītājs sniedz viedokli, ka, uzsākot skolu reformu, vispirms rūpīgi jāizplāno kompensējošie mehānismi - optimāli skolu autobusu maršruti, daļēji attālinātu mācību iespējas, teicama interneta pieejamība, jāmeklē investori, kas apsaimniekotu neapdzīvotās ēkas - tad arī bez skolas dzīve pagastos neapstāsies. Intervējamais arī uzskata, ka izglītības kvalitāte nav atkarīga no skolas lieluma, bet gan no skolotāja, savukārt skolotāju piesaiste un plānošana ir skolu vadības jautājums.

Trešdaļa respondentu, neatkarīgi no tā, vai viņu ģimenē ir bērni līdz 18 gadu vecumam, izglītības kvalitāti nevērtē augstāk par skolas pieejamību dzīvesvietai, kamēr vairāk nekā 40% respondentu dod priekšroku izglītības kvalitātei.

Tabula Nr.11. Respondentu viedoklis par izglītības pieejamības un kvalitātes nozīmi (biežums un %)

Ģimenē ir bērni līdz 18 gadu vecumam	Obligātās izglītības kvalitāti vērtēju augstāk par skolas pieejamību dzīvesvietas tuvumā	Biežums	%
Jā	Pilnībā nepiekrītu	31	10
	Drīzāk nepiekrītu	78	25
	Drīzāk piekrītu	76	24

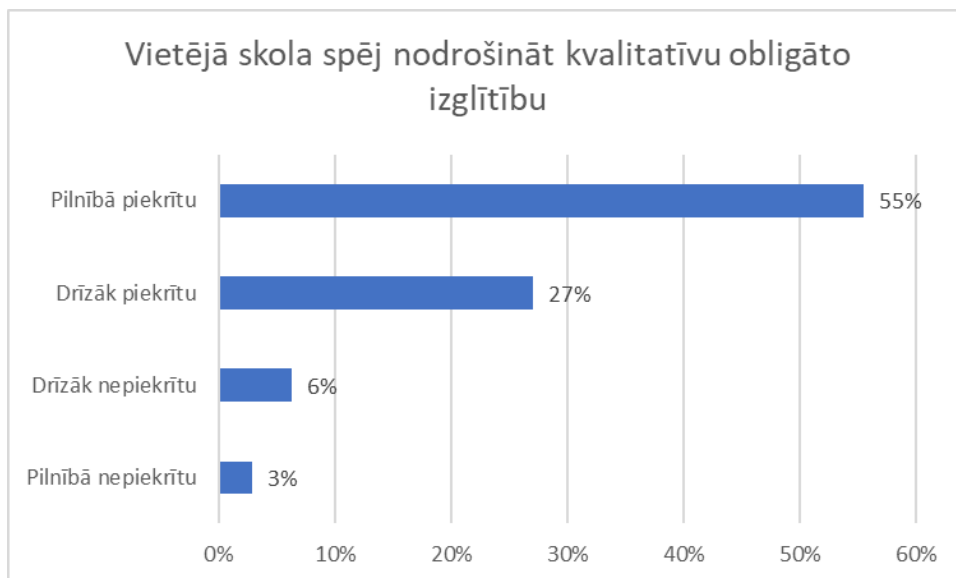
	Pilnībā piekrītu	55	18
	Grūti teikt	73	23
	Kopā	313	100
Nē	Pilnībā nepiekrītu	9	13
	Drīzāk nepiekrītu	17	24
	Drīzāk piekrītu	17	24
	Pilnībā piekrītu	14	20
	Grūti teikt	13	19
	Kopā	70	100

Tabula Nr.12. Respondentu viedoklis par obligātās izglītības kvalitāti un pieejamību pēc izglītības līmeņiem

Obligātās izglītības kvalitāti vērtēju augstāk par skolas pieejamību dzīvesvietas tuvumā										
Izglītība	Pilnībā nepiekrītu		Drīzāk nepiekrītu		Drīzāk piekrītu		Pilnībā piekrītu		Grūti teikt	
	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%
Pamata izglītība	7	17	3	7	7	17	7	17	18	42
Vidējā izglītība	3	6	11	22	12	24	9	18	15	30
Vidējā profesionālā	12	13	21	23	20	22	13	15	24	27
Bakalaura	8	8	27	27	30	30	18	18	17	17
Maģistra vai augstāka	10	11	30	32	22	24	21	22	10	11

Analizējot respondentu viedokļus jautājumā par izglītības pieejamību dzīvesvietas tuvumā un kvalitātes būtiskumu, jāsecina, ka pašu respondentu izglītības līmenis ietekmē spriedumu – proti, respondenti ar augstāku izglītības līmeni proporcionāli biežāk izsaka viedokli, bet ar zemāku – biežāk izvēlas atbildi *grūti teikt*. Respondenti ar augstāku izglītības līmeni nedaudz biežāk dod priekšroku izglītības kvalitātei - šim viedoklim sliecas piekrist 44% maģistra vai augstāku izglītību ieguvušie un 48% bakalaura izglītību ieguvuši, savukārt nedaudz vairāk kā trešdaļa respondentu ar pamata izglītību (34%) atbalsta šādu uzskatu. Izglītības kvalitāti par primāru neuzskata 33% maģistra un augstāku izglītību ieguvušie, kā arī 24% ar pamata izglītību.

83% (N= 317) respondentu piekrīt vai drīzāk piekrīt viedoklim, ka vietējā skola spēj nodrošināt kvalitatīvu obligāto izglītību un visvairāk šādu viedokļu ir Grundzāles pagastā.

Attēls Nr.23. Respondentu viedoklis par vietējās skolas spēju sniegt kvalitatīvu izglītību.

Tabula Nr.13. Respondenti, kuru bērni neapmeklē/neplāno apmeklēt vietējo skolu.

Mani bērni neapmeklē vietējo skolu / neplānoju sūtīt bērnus vietējā skolā		
	Biežums	%
Pilnībā nepiekrītu	93	72
Drīzāk nepiekrītu	12	9
Drīzāk piekrītu	9	7
Pilnībā piekrītu	15	12
Kopā	129	100

Smiltenes novada pašvaldības izglītības attīstības stratēģijā iekļauta statistika, ka 2021./2022 gadā pamatskolas un vidusskolas līmenī novada pašvaldību dibinātajās izglītības mācīšanās 1847 bērni. Šis skaits gan iekļauj arī citos novados deklarētos bērnus, kas izglītojas Smiltenes novadā (N=127). Savukārt ārpus Smiltenes novada mācās 357 novadā deklarētie bērni. – tas ir ~ 17% no Smiltenes novada bērnu kopskaita, kas šobrīd iegūst izglītību. Šī statistika gan neiekļauj un neļauj izsekot, cik daudz bērnu neizglītojas skolā, kas nav dzīvesvietai tuvākā, bet joprojām mācās novada teritorijā. Novada iedzīvotāju aptaujā arī tika iekļauts jautājums par to vai respondentu bērni apmeklē / plāno apmeklēt vietējo, no dzīvesvietas visērtāk sasniedzamo skolu. Analizējot N=129 atbildes, kas iegūtas aptaujā ārpus EDURIO platformas (jo EDURIO aptaujai piekļuva tikai respondenti, kuru bērni mācās Smiltenes novada izglītības iestādēs), 19 % (N=24) vecāku nesūta / vai neplāno sūtīt savus bērnus vietējā skolā. Lai gan kopējais respondentu skaits šajā jautājumā nav uzskatāms par reprezentatīvu, tomēr indikatīvi tā ir gandrīz piektā daļa vecāku, kas dažādu iemeslu dēļ nav izvēlējušies vietējo skolu. No tiem respondentiem (N=24), kas savus bērnus nesūta vietējā skolā, N=15 obligātās izglītības kvalitāti vērtē augstāk par izglītības pieejamību dzīvesvietā. Tai pat laikā vairākums no vecākiem (N=19), kuru bērni neapmeklē vietējo skolu, drīzāk piekrīt vai pilnībā piekrīt, ka viņiem ir svarīgi, lai viņu dzīvesvietā būtu vietējā skola.

Citā Latvijā veiktā pētījumā “Vecāku skolu izvēles kritēriji”, ko īstenojusi Kurzemes plānošanas reģiona izglītības eksperte S.Muraškovska, respondentiem - bērnu vecākiem uzdots līdzīgs jautājums par skolas izvēli. Tajā vecāki norādījuši, ka pagastos bērni daudz biežāk kā pilsētās apmeklē dzīvesvietai tuvāko skolu - apmēram 13% no pagastos dzīvojošajiem vecākiem norādījuši, ka viņu bērni neapmeklē dzīvesvietai tuvāko skolu. Uz skolas pieejamības faktoru kā uz būtisku norāda arī iepriekš šai ziņojumā analizēta statistika, kur parādīta saikne starp skolas ģeogrāfisko novietojumu apdzīvotu vietu tuvumā un skolas spēju piesaistīt proporcionāli augstāku skolēnu skaitu attiecību pret iedzīvotāju kopējo skaitu.

Tabula Nr14. Respondenti, kuru bērni neapmeklē / neplāno apmeklēt vietējo skolu pēc izglītības līmeņa.

Mani bērni neapmeklē vietējo skolu / neplānoju sūtīt bērnus vietējā skolā												
Izglītība	Pamata izglītība		Vidējā izglītība		Vidējā profesionālā		Bakalaura		Maģistra vai augstāka		Kopā	
	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%
Pilnībā nepiekrītu	30	13	37	15	73	30	59	25	41	17	240	79
Drīzāk nepiekrītu	4	14	7	24	3	10	6	21	9	31	29	9
Drīzāk piekrītu	4	27	2	13	3	20	2	13	4	27	15	5
Pilnībā piekrītu	3	14	0	0	1	5	12	57	5	24	21	7
											305	100

Kopumā redzams, ka vecāku izglītības līmenis būtiski neietekmē to vai bērns apmeklē vietējo skolu, ar izņēmumu – vidējo izglītību ieguvušo respondentu bērni retāk neapmeklē dzīvesvietai tuvāko skolu.

Respondentiem – bērnu vecākiem (N=129) arī tika jautāts par iespējām līdzdarboties bērnu nogādāšanā uz skolām un interešu izglītības vietām.

Tabula Nr.15. Respondentu un / vai ģimenes rīcībā esošās iespējas

Iespējas	Biežums
Personiskais transports	78
Brīvais laiks vai elastīgs darba laiks, lai nogādātu bērnu uz skolu vai interešu izglītības vietām	36
Nokļūšana uz darba vietu savienojama ar bērnu nogādāšanu citā skolā, kas nav dzīvesvietai tuvākā skola	32

Vairākumam respondentu pieejams personiskais transports, savukārt krustojot atbildes, redzams, ka vairāk kā trešā daļa vecāku norādījuši, ka ne viņiem, ne viņu ģimenes locekļiem nav pieejama neviena no šīm iespējām.

Mēru apkaimes iedzīvotāju aptaujas rezultāti.

85% respondentu norāda, ka skolas slēgšanas ietekme uz vietas attīstību bijusi negatīva vai drīzāk negatīva. Apmēram puse no respondentiem norāda, ka tai bijusi negatīva ietekme uz interešu izglītību, savukārt

mazāk – uz mūžizglītību. 40% no aptaujātajiem uzskata, ka skolas slēgšana negatīvi ietekmējusi viņu ģimenes budžetu un 58% tas ierobežojis pieejamību sabiedriskajam transportam.

Tabula Nr.16. respondentu viedoklis par Birzuļu pamatskolas slēgšanas (2009) seku ietekmi (biežums)

Apgalvojums	Neietekmēja	Negatīvi	Drīzāk Negatīvi	Drīzāk pozitīvi	Pozitīvi
Skolas slēgšanas seku ietekme uz vietas attīstību	4	16	25	1	0
Skolas slēgšanas seku ietekme uz mūžizglītības iespējām	29	2	11	1	0
Skolas slēgšanas seku ietekme uz apmierinātību ar vietas (kā dzīvesvietas) pievilcību	19	9	13	1	0
Skolas slēgšanas seku ietekme uz piederības sajūtu vietai	24	11	9	0	1

Kaut arī Mēru apkaimes iedzīvotāji norāda, ka skolas slēgšana negatīvi ietekmējusi apmierinātību ar vietas (kā dzīvesvietas) pievilcību, CSB statistikas dati rāda, ka 2018. līdz 2022. gada sākumam Mēros kopumā ir pieaudzis iedzīvotāju skaits, t.sk., 0-6 gadu vecuma grupā (+9) un 7-14 gadu vecuma grupā (+6) (datu avots: CSB, 2022).

Savukārt intervija ar Cēsu novada Amatas apvienības pārvaldes vadītājam Elitu Eglīti par skolu slēgšanas ietekmi uz vietas attīstību atklāj, ka 2016. gadā slēdzot Sērmūkšu pamatskolu, un ierīkojot skolas ēkā pansionātu, pārstāja darboties vietējais veikals, degvielas uzpildes stacija un pasta nodaļa. Iedzīvotāju skaits Sērmūkšos kopš 2016. gada ir pieaudzis par 27%, pieaugot pansionāta iemītnieku skaitam. Gandrīz 9 reizes ir pieaudzis iedzīvotāju skaits, kas vecāki par 65 gadiem, bet par 23% samazinājies iedzīvotāju skaits vecumā līdz 44 gadiem. Līdz ar to samazinājusies vietas ekonomiskā aktivitāte un pievilcība kā dzīvesvietai jaunām ģimenēm.

3. Skolu tīkla reorganizācijas ietekme uz kultūrvidi

Attiecībā uz kultūru un sabiedrisko aktivitāti, Smiltenes novada iedzīvotāju aptauja apstiprina iepriekšējo pētījumu rezultātus - skola dzīvesvietā netiek uzskatīta tikai par izglītības iestādi, bet par fenomenu ar daudz plašāku nozīmi vietējai kopienai. Atbildes uz jautājumā par to, vai svarīgi un drīzāk svarīgi, ka dzīvesvietā ir skola – 90% (N=347) uz jautājumu atbild piekrītoši, tai skaitā arī tā pētījumu dalībnieku grupa, kurai neitrāls viedoklis par skolas rīkotajiem pasākumiem un citām iespējām vai skolu kā kultūras un sabiedriskās dzīves centru. Respondentu skaits, kuri uzskata skolu par sabiedriskās dzīves centru un kultūras dzīves noteicēju, ir ~ 80%. Viedokli šajos jautājumos būtiski neietekmē tas vai respondenta ģimenē ir nepilngadīgi bērni - līdzīgi kā to norāda iepriekšējie pētījumi, ka vietējā skola rūp arī tiem vietējiem iedzīvotājiem, kuru ģimenēs nav skolēnu.

Tabula Nr.17. Respondentu viedoklis par vietējās skolas un skolotāju nozīmi kopienā (biežums un %)

	Pilnībā nepiekrītu		Drīzāk nepiekrītu		Neitrāli		Drīzāk piekrītu		Pilnībā piekrītu	
	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%
Svarīgi, lai dzīvesvietā būtu pieejama skola	14	4%	5	1%	18	5%	31	8%	316	82%

Svarīgi pasākumi un skolas sniegtās iespējas	15	4%	6	2%	58	15%	101	26%	204	53%
Skola ir kultūras dzīves veidotāja	16	4%	16	4%	44	12%	123	32%	185	48%
Skola ir sabiedriskās dzīves centrs	16	4%	14	4%	52	14%	101	26%	201	52%
Skolotāji ir aktīvi kopienā	17	4%	21	6%	65	17%	131	34%	150	39%

Respondentu viedokli apstiprina fokusgrupu diskusijās ar skolotājiem un skolu direktoriem izskanējušais par skolas rīkotajiem pasākumiem, kā arī par skolēnu līdzdalību pagasta pasākumos, kur bērnu iesaiste veicina augstāku pasākumu apmeklējumu, skolas centienus iesaistīt ne vien vecākus, bet arī citus iedzīvotājus.

Atbildes uz zemāk esošajiem apgalvojumiem (Tabula Nr.18.) atspoguļo respondentu līdzšinējo pieredzi, apmeklējot kultūras un izklaides pasākumus vietējā skolā, kā arī izmantojot pieaugušo interešu un mūžizglītības piedāvājumus. Attiecībā uz izglītības piedāvājumiem redzams, ka ~ 25% aptaujas dalībnieku norādījuši, ka vietējā skolā tādi nav pieejami vai arī to iespējams interpretēt, ka respondenti par tādiem nav informēti, pat ja tādi ir, vai arī šādi piedāvājumi no skolas puses netiek pietiekami aktīvi komunicēti.

Tabula Nr.18. Respondentu viedoklis par vietējās skolas piedāvājuma izmantošana (biežums un %)

	Nekad		Reti		Dažreiz		Bieži		Ļoti bieži		Netiek piedāvāts	
	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%	Biežums	%
Apmeklē kultūras un izklaides pasākumus	33	9%	50	13%	82	21%	95	25%	98	25%	26	7%
Apmeklē interešu nodarbības pieaugušajiem	146	38%	43	11%	47	12%	26	7%	24	7%	97	25%
Izmanto mūžizglītības iespējas	159	42%	40	10%	49	13%	28	7%	16	4%	91	24%

Kopumā dati liecina, ka kultūras un izklaides pasākumu apmeklējums Smiltenes novada skolās ir ierastāka prakse kā interešu izglītības un mūžizglītības piedāvājuma izmantošana – izglītības piedāvājumus bieži un ļoti bieži izmanto ~ 11-14% respondentu. Vietējās skolas kultūras un izglītības pasākumus salīdzinoši retāk apmeklē respondenti ar vidējo un vidējo profesionālo izglītību, kamēr cilvēki ar pamata un augstāko izglītību norāda uz biežāku apmeklējumu. Savukārt mūžizglītības un interešu izglītībā vairāk ieinteresēti respondenti ar maģistra un augstāku izglītības līmeni.

Skatoties katru skolu atsevišķi, mazāka nozīme pieaugušo izglītībā ir sākumskolām. Gandrīz puse respondentu, kas norādījuši Variņu pamatskolu, kā savu vietējo skolu, atzīmējuši, ka izmanto interešu izglītības un mūžizglītības piedāvājumus skolā, kas ir salīdzinoši daudz uz pārējo skolu fona.

Tabula Nr. 19. Respondenti viedoklis par konkrētu skolu piedāvājumu izmantošanu

Skola	Kopējais respondentu skaits	Apmeklē kultūras pasākumus	Izmanto interešu izglītības piedāvājumu	Izmanto mūžizglītības piedāvājumu
Bilskas pamatskola	26	14	7	4
Blomes pamatskola	20	14	6	4
Grundzāles pamatskola	59	39	20	18
Launkalnes sākumskola	22	20	4	2
Palsmanes pamatskola	42	32	7	7
Dāvja Ozoliņa Apes pamatskola	50	29	9	10
O.Vācieša Gaujienas pamatskola	40	31	7	9
Raunas pamatskola	38	28	11	11
Raunas pamatskolas Drustu sākumskola	13	7	2	2
Trapenes sākumskola	19	15	0	1
Variņu pamatskola	53	45	23	25

Jautāti, kāda būtu skolu tīkla reformas iespējamā ietekme uz respondentiem pieejamo kultūras un izklaides piedāvājumu, ~ 50% respondentu norāda, ka viņuprāt ietekme būtu negatīva. Vairāk to izjutīs tieši respondenti ar bērniem – šādu iespēju pieļauj apmēram puse no viņiem.

Tabula Nr.20. Skolas slēgšanas iespējamā ietekme uz kultūras un izklaides piedāvājuma pieejamību (biežums un %)

Ģimenē ir bērni līdz 18 gadiem	Iespējamā ietekme uz pieejamo kultūras un izklaides piedāvājuma daudzumu un kvalitāti	Biežums	%
Jā	Neietekmētu	88	28
	Negatīvi	88	28
	Drīzāk negatīvi	73	23
	Drīzāk pozitīvi	3	1
	Pozitīvi	3	1
	Grūti teikt	58	19
	Kopā	313	100%
Nē	Neietekmētu	15	21
	Negatīvi	27	38
	Drīzāk negatīvi	17	24
	Drīzāk pozitīvi	2	3
	Pozitīvi	0	0
	Grūti teikt	10	14
	Kopā	71	100%

Vairāk kā 28% respondentu uzskata, ka slēdzot vietējo skolu negatīvi tiks ietekmētas viņu mūžizglītības iespējas. Analizējot savstarpējās attiecības starp diviem mainīgajiem - vietējās skolas slēgšanas iespējamo ietekmi uz respondentu mūžizglītības iespējām no vienas puses un līdzšinējo mūžizglītības piedāvājumu izmantošanas biežumu no otras, jāsecina, ka ~ 13% norādījuši, ka viņus tas ietekmēs negatīvi, lai gan paši nekad vai ļoti reti izmantojuši mūžizglītības piedāvājumus. Šeit var izteikt pieņēmumu, ka vai nu ir respondenti, kas vēlas izmantot vietējo skolu mūžizglītības piedāvājumu, bet kādu iemeslu dēļ to līdz šim nav darījuši, vai arī daļa respondentu nav sniegusi konsekventu atbildi uz jautājumiem. Ne tik izteikti, bet arī attiecībā uz kultūras pasākumu apmeklējumu un pieejamības ietekmi nākotnē daļa respondentu norāda uz iespējamu negatīvu ietekmi, kaut gan paši līdz šim pasākumus nav apmeklējuši. Pasākumu apmeklējumu izvērtējot gan jāņem vērā Covid-19 ietekme.

Tabula Nr. 21. Ietekme uz mūžizglītības iespējām nākotnē līdzšinējā piedāvājuma izmantošanas kontekstā (biežums un %)

Iespējamā ietekme uz mūžizglītības iespējām nākotnē	Izmanto mūžizglītības iespējas vietējā skolā			
	Nekad / reti	Dažreiz	Bieži/ ļoti bieži	Kopā
Neietekmēs	101	13	4	118
Ietekmēs negatīvi	48	27	34	109
Ietekmēs pozitīvi	3	0	0	3
Kopā	152	40	38	230

Iepriekšējos pētījumos tiek diskutēts, ka skolu reformas vietējo kopienu ietekmē negatīvāk, ja sociālais kapitāls jau pirms reformas nav bijis tik spēcīgs. Aptaujā tika iekļauts ar sociālā kapitāla izpēti saistīts jautājums - par skolas slēgšanas iespējamo ietekmi uz respondenta sabiedrisko aktivitāti un vidēji ~ 65% respondentu uzskata, ka tā būtu negatīva. Šajā apgalvojumā arī iezīmējas atšķirības starp skolām. Piemēram, ar Launkalnes (55%) un Drustu (57%) skolām saistītie respondenti norāda, ka viņu sabiedriskā aktivitāte netiks ietekmēta, Trapenē - pat 63%, kas liecina par spēcīgu sociālo kapitālu. Pretēja situācija ir Variņos, kur tikai 5% respondentu neprognozē negatīvu ietekmi. Protams, nevar viennozīmīgi spriest par nenotikušas rīcības ietekmi, bet šie dati norāda uz kopienas redzējumu par tās dzīvotspēju un pielāgošanās spēju. Izdarīt drošus secinājumus gan liedz relatīvi nelielais respondentu skaits katrai atsevišķai skolai. Tabula Nr.22. ilustrē, ka iespējamai ietekmei uz respondentu sabiedrisko aktivitāti nav būtiskas saistības ar to, vai ģimenē ir vai nav nepilngadīgi bērni.

Tabula Nr.22. Vietējās skolas slēgšanas iespējamā ietekme uz sabiedrisko aktivitāti nākotnē (biežums un %)

Ģimenē ir bērni līdz 18 gadiem	Iespējamā ietekme uz respondentu sabiedrisko aktivitāti nākotnē	Biežums	%
Jā	Neietekmētu	70	22 %
	Negatīvi	116	37%
	Drīzāk negatīvi	69	22%
	Drīzāk pozitīvi	2	1%
	Pozitīvi	0	0%
	Grūti teikt	56	18%
	Kopā	313	100%
Nē	Neietekmētu	15	21 %

Negatīvi	31	44%
Drīzāk negatīvi	15	21%
Drīzāk pozitīvi	1	1%
Pozitīvi	0	0%
Grūti teikt	9	13%
Kopā	71	100%

Nevalstiskajām organizācijām ir būtiska loma sociālā kapitāla veidošanā un Smiltenes novada NVO pārklājums pa pagastiem ir salīdzinoši nevienmērīgs. Ne vienmēr saskatāmas ciešas saites starp aktīvu NVO darbību un skolas klātbūtni vietā, šeit gan būtu nepieciešama dziļāka izpēte. Tai pat laikā, jānorāda, ka Smiltenes novadā vairākos pagastos izveidotas biedrības vietējās skolas atbalstam un attīstībai, kas ļauj izteikt pieņēmumu, ka centieni uzturēt skolu ir aktivizējuši kopienu sociālo kapitālu.

Tabula Nr.23. Respondentu interese par vietējā skolā notiekošo, pasākumiem (biežums un %)

Ģimenē ir bērni līdz 18 gadiem	Iespējamā ietekme uz respondentu sabiedrisko aktivitāti nākotnē	Biežums	%
Jā	Neietekmētu	12	4%
	Negatīvi	12	4%
	Drīzāk negatīvi	55	17%
	Drīzāk pozitīvi	99	32%
	Pozitīvi	135	43%
	Grūti teikt	0	0%
	Kopā	313	100%
Nē	Neietekmētu	3	4%
	Negatīvi	5	7%
	Drīzāk negatīvi	8	12%
	Drīzāk pozitīvi	16	23%
	Pozitīvi	38	54%
	Grūti teikt	0	0%
	Kopā	70	100%

Interese par vietējā skolā notiekošo arī ir sociālās aktivitātes izpausme, kas signalizē par kopienas saitēm. Skatoties konkrētas skolas, ir gadījumi, kad daļa (Blome 20%, Launkalne 27%) respondentu neinteresējas vai drīzāk neinteresējas par skolā notiekošo, un ir gadījumi, kur pilnīgi neviens no respondentiem nav norādījis uz intereses trūkumu par skolā notiekošo (Trapene, Palsmane).

Savukārt šobrīd slēgtās Birzuļu pamatskolas apkaimes iedzīvotāju aptaujas atbildes uz jautājumiem liecina, ka vairāk kā puse respondentu izjutusi negatīvu ietekmi uz sev pieejamo kultūras pasākumu klāstu. 83% iedzīvotāju norādījuši, ka skolas slēgšana negatīvi un drīzāk negatīvi ietekmējusi sabiedrisko aktivitāti.

Tabula Nr.24. Respondentu viedoklis par slēgtās Birzuļu pamatskolas un tās skolotāju nozīmīgumu kopienai (biežums)

Apgalvojumi	Pilnībā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Neitrāli	Drīzāk piekrītu	Pilnībā piekrītu
Skola bija vietējās kultūras dzīves veidotāja	1	1	10	11	25
Vietējā skola bija viens no sabiedriskās dzīves centriem	1	1	7	13	26
Skolotāji bija aktīvi vietējās kopienas locekļi	2	0	6	17	23
Pasākumi un iespējas, ko piedāvāja vietējā skola bija svarīgi	3	1	9	10	25

Kopumā abas aptaujas liecina, ka vietējās skolas tiek uzskatītas par kopienas kultūras un sabiedrisko centru, un to esamība kopienai ir nenoliedzami būtiska neatkarīgi no tā, vai ģimenē ir skolas vecuma bērni vai nav. Respondenti arī saista iespējamo skolu reformu ar negatīvu ietekmi gan uz kultūras, interešu un mūžizglītības pieeju, gan arī sabiedrisko aktivitāti.

Atvērtu jautājumu atbilžu analīze

Smiltenes novada iedzīvotāju aptaujā tika iekļauta sadaļa komentāriem, kurā respondenti tika aicināti izteikt viedokli par jebkuru ar skolu reformu saistītu jautājumu. Izglītības pieejamība dzīvesvietas tuvumā ir acīmredzami ļoti sensitīvs jautājums – par to ļauj spriest arī emocionālā forma kādā salīdzinoši liela daļa respondentu izteikuši savus komentārus. Lai gan aptaujas slēgtajos jautājumos par nozīmīgu tiek saukts arī pasākumu piedāvājums, pieaugušo mūžizglītības un interešu izglītības iespējas, tad komentāru sadaļā šie aspekti prominentu lomu vairs neieņem, bet dominē ar skolas pamatfunkciju – izglītību un tās pieejamību saistīti komentāri. Otra dominējošā komentāru grupa - par skolu kā apkaimes sabiedrisko centru.

Respondentu viedokļos iezīmējas vairākas tematu grupas.

Vietējo skolu priekšrocības un kritika. Vairākums komentāru norāda uz pozitīvajiem ieguvumiem no vietējās skolas un neapšaubu izglītības kvalitāti - gluži pretēji, novērtē nelielu skolēnu skaitu klasē, kas viņuprāt rada bērniem drošu un labvēlīgu vidi, personisku attieksmi. Tiek arī norādīts, ka šādas skolas ar mazām grupām ir īpaši piemērotas, ja bērniem ir kādas mācīšanās grūtības. Nereti mazo skolu priekšrocības tiek pretnostatītas Smiltenes vidusskolai, kura tiek kritizēta par daudzskaitlīgām klasēm. Tai pat laikā vairāki vecāki atzīst, ka ved savus bērnus uz skolu Smiltēnē, jo neuzskata vietējās skolas izglītību par gana kvalitatīvu. Izskan arī daži komentāri par nogurušiem, motivāciju zaudējušiem skolotājiem.

Iespējamās skolu reformas ietekme uz vietas attīstību. Salīdzinoši liela daļa respondentu skolu reformu skata kontekstā ar vietas nākotni, un lēmums par skolas slēgšanu tiktu uzskatīts par lēmumu likvidēt vietas turpmākās attīstības iespējas. Vairākos komentāros izskan, ka lauku teritorijas, īpaši ārpus pagasta centriem, pašvaldības skatījumā netiek uzskatītas par būtiskām un netiek domāts par to attīstību.

Līdzšinējo loģistikas prakšu izvērtējums skolēnu nokļūšanai uz skolu un mājām. Transports nokļūšanai uz skolu ir viens no lielākajiem bērnu vecāku neapmierinātības cēloņiem, jo, ja bērnu uz skolu nenogādā vecāki, tad šis ir iemesls, kādēļ daļai bērnu skolas diena izvēršas ļoti gara. Atsevišķi vecāki norāda, ka no viņu dzīvesvietas pieejamas vairākas skolas, taču skolas izvēli noteicistas, kurā skolā pieejams labāks pašvaldības nodrošināts transports uz/no skolu. Lai gan daļa vecāku jūtas pateicīgi par pašvaldības nodrošinātu transportu, komentāros izskan aicinājumi pārskatīt konkrētus maršrūtus / grafikus, lai padarītu tos bērniem

draudzīgākus. Skolēnu transporta kontekstā arī parādās aicinājumi nodrošināt sabiedriskā transporta iespējas skolēnu brīvlaikā – norāde, ka ir vietējie iedzīvotāji, kuru mobilitāte atkarīga no skolēnu transporta.

Skatījums uz skolu reformu. Dominējošais vairākums respondentu uzskata, ka šī brīža skolu tīkls ir pozitīvi vērtējams un noliedz nepieciešamību pēc reformas. Izskan atsevišķi viedokļi, ka arī patreizējais skolu tīkls nav optimāls, piemēram, tikai viena vidusskola novadā, kas attālāk dzīvojošajiem bērniem vidusskolu padara nepieejamāku. Izteikts daudz komentāru, ka jau šobrīd daļai bērnu nokļūšana uz skolu ir laikietilpīga un nogurdinoša (tai skaitā sākumskolas klašu grupā), un iespējamās skolu reformas gadījumā šī kļūtu par problēmu vēl lielākam skaitam skolas vecuma bērnu, tādējādi mazinot gan bērnu, gan vecāku dzīves kvalitāti un ietekmējot ģimenes budžetu. Skolēnu vecāki prognozē, ka viņiem pašiem vēl vairāk nāktos iesaistīties, lai nogādātu bērnus uz skolu, taču ne visi saredz šādas iespējas, tai skaitā viena vecāka ģimenēs. Šajā aspektā tiek norādīts arī uz ekonomisko aspektu – inflāciju, ko daži vecāki uzskata kā pieaugošu ierobežojumu iesaistīties loģistikas risinājumos.

Mazākā apjomā, bet izskan arī skolu reformu atbalstošs viedoklis, bet ar nosacījumu, ka reformas tiek plānotas apdomīgi, izmērot ar reformu saistīto lēmumu ietekmi ilgtermiņā, tai skaitā uz vietas attīstību, un uz finansiālo ieguvumu fona ņemt vērā arī zaudējumus ne tikai pašai pašvaldībai, bet arī ģimenēm, kā arī skaidru redzējumu par turpmāko reformētās skolas ēkas likteni. Ja tiek slēgta kāda skola vai tajā samazināts klašu skaits, tad jau savlaicīgi jābūt skaidram plānam, kas paredz risinājumus jautājumos, ko ietver reforma. Ļoti maz, bet ir arī komentāri, kas atbalsta radikālāku skolu tīkla reformu, lai uzlabotu bērniem pieejamo izglītības kvalitāti. Dažos komentāros tiek minēts skolēnu skaits (variē no ~50-100), kad jāsāk domāt par reformu.

Ar skolu reformu saistīti ieteikumi. Tikai ļoti retos gadījumos izskan atbalsts skolu slēgšanai, galvenokārt reformas atbalstošie respondenti dod priekšroku saudzīgākiem risinājumiem. Valda vienprātība, ka arī skolu reformas gadījumā jāsaglabā sākumskolas pieejamība dzīvesvietas tuvumā. Vairāki respondenti būtu gatavi reformu atbalstīt, ja tiktu nodrošināti kvalitatīvi transporta pakalpojumi bērnu nokļūšanai uz skolu un atpakaļ veidā, lai tas būtiski nepagarinātu bērna dienu un neierobežotu pieeju interešu izglītībai. Viens no komentāriem neizslēdz vecāku daļēju līdzmaksājumu transportam.

Atsevišķi iedzīvotāji norāda, ka lēmums par skolu reformu balstāms, izsverot gan bērnu skaitu izglītības institūcijā, gan tās sniegtās izglītības kvalitāti. Vairāki rosinājumi mudina meklēt iespējas nevis skolas slēgt, bet apvienot vai veidot filiāles, tādējādi samazinot skolu administrēšanai un pārvaldībai nepieciešamos resursus. Viens no komentāriem rosina optimizēt pagasta iestāžu ēkas, piemēram, vienā ēkā savietojot skolu, bibliotēku, tautas namu u.tml. Vairāki no skolu reformu atbalstošajiem respondentiem cer, ka tā spētu novada teritorijā nodrošināt kvalitatīvāku un pieejamāku interešu un profesionālās ievirzes piedāvājumu, kā arī stiprināt sākumskolas un pamatskolas.

Interešu un profesionālās ievirzes izglītības pieejamība. Ir respondenti, kas pozitīvi novērtē interešu izglītības iespējas, bet ir arī vecāki, kas pauž neapmierinātību ar interešu un profesionālās ievirzes (īpaši sporta) piedāvājuma pieejamību - vai nu tamdēļ, ka tas neliels skolā, ko bērns apmeklē, vai pulciņu apmeklējums nav savienojams ar transportu nokļūšanai mājās. Ja šādos gadījumos ģimene tomēr vēlas nodrošināt bērniem papildus izglītības iespējas, tad tas saistīts ar papildus ieguldījumiem.

Pārmaiņu komunikācija. Respondentiem ir nozīmīga savlaicīga komunikācija par skolu tīkla reformu, kas tiek uzsvērts vairākos komentāros. Respondentu skatījumā, skolu reformas jautājums ir bijis aktuāls jau ilgstoši un neziņa nogurdinājusi bērnu vecākus. Līdzīgas atziņas arī fokusgrupās izskanēja no skolu direktoriem un

skolotājiem. Tiek sagaidīts, ka komunikācijai jābūt savlaicīgai, saprotamai un jāietver dažādi ar skolu reformu saistīti lēmumi.

Citi komentāri. Citi negrupēti komentāri norāda, ka Covid-19 ierobežojis pasākumu apmeklējumu skolā. Daži respondenti skolu jautājumu skata plašākā kontekstā un komentē ierobežotu dzīvokļu pieejamību vietās, kur ir darba iespējas, tādējādi norādot, ka šie ir skolu reformas kontekstā saistīti jautājumi, jo netiek izmantotas iespējas piesaistīt darbspējas vecuma cilvēkus, tai skaitā ģimenes ar bērniem.

Slēgtās Birzuļu pamatskolas (Bilskas pagasta Mēri) apkaimes iedzīvotāju atbilžu uz atvērto jautājumu analīze ļauj iezīmēt vairākas tēmas:

- Nostalgija pēc skolas;
- Atziņas par Birzuļu skolas vecuma bērnu situācijas pasliktināšanos pēc skolas slēgšanas (garākas dienas, ilgāks laiks ceļā, ierobežojumi interešu / profesionālās ievirzes izglītībai, ko nosaka sabiedriskā transporta pieejamība);
- Atziņas par skolas slēgšanas negatīvo ietekmi uz apkaimes kultūras dzīvi, arī sporta aktivitāti;
- Ilgstoši neizmantota skolas ēka.

Izskan tikai pāris neitrālu viedokļu vai secinājums, ka skolas slēgšana bijusi neizbēgama bērnu skaita samazināšanās dēļ. Atvērtajā jautājumā izteikti dominē slēgšanas negatīvā ietekme uz skolas vecuma bērnu ikdienu, tam seko nostalgija pēc skolas, un nedaudz retāk – negatīvā ietekme uz vietas attīstību, kultūru, sportu.

Nobeigums

Iesaistīto pušu viedokļi par skolu reformu

Uzņēmēju viedoklis. Novada uzņēmēju viedoklis par skolu reformas nepieciešamību nav viendabīgs - daļa uzņēmēju atbalsta ekonomiskos apsvērumos balstītu skolu reformas īstenošanu, uzsverot, ka lielā skolā ir iespējams iegūt kvalitatīvākas izglītības iespējas. Daļa uzņēmēju, izprotot vietējo skolu nozīmi kopienas dzīvē un nenoliedzot kvalitatīvas izglītības iespējas mazās skolās (ko nosaka skolu vadība), atbalsta skolu reformu, bet ar nosacījumu, ka savlaicīgi tiek izstrādāts kompensējošs mehānisms (transporta, komunikācija u.c.). Vēl vienai daļai uzņēmēju ir noliedzoša attieksme pret skolu reformu, uzskatot, ka tā vēl vairāk iztukšos un degradēs lauku teritorijas un apgrūtinās darbinieku piesaisti uzņēmumos, apdraudēs uzņēmējdarbību.

Skolu direktoru viedoklis: Pilnībā apzinoties mazo lauku skolu problemātiku, nospiedošs vairākums skolu direktoru ir noliedzoša attieksme pret skolu reformu, uzsverot skolas nozīmi vietējās kopienas dzīvē, un vietas piederības veidošanā. Tāpat tiek uzsvērts, ka neliela skola spēj nodrošināt individuālu pieeju, tai skaitā tiem skolēniem, kas nav tik spējīgi. Skolu direktori arī uzsver, ka par reformu tiek runāts jau ilgstoši, kas rada stresu skolu vadībai, skolotājiem un vecākiem. Nenoteiktību vēl vairāk pastiprina vāja komunikācija un informācijas trūkums skolas reformas kontekstā.

Pedagogu viedoklis. Visiem fokusgrupas dalībniekiem bija noliedzoša attieksme pret skolu reformu. Vairāki no pedagogiem norādīja, ka, ja tiks slēgta viņu skola, viņi iespējams pārcelsies. Daži no pētījuma dalībniekiem neslēpj, ka uzsākuši / plāno uzsākt darba meklējumus. Pedagogi arī norāda, ka paši aktīvi iesaistās pagasta kultūras dzīvē. Skolotāji arī uzsver, ka skolas veicina dažādu paaudžu un citu grupu mijiedarbību, tādējādi ieaudzinot bērnos empātijas spēju, līdzjūtību u.c.

Novada iedzīvotāju, tai skaitā vecāku, viedoklis. Fokusgrupā vecāki pauda ļoti noliedzošu attieksmi pret skolu reformu. Arī aptaujā dominējošais bija negatīvs viedoklis par skolu optimizāciju. Tikai retos gadījumos izskan

atbalsts reformai, un reformas atbalstošie respondenti galvenokārt dod priekšroku saudzīgākiem risinājumiem. Īpaši liela vienprātība uzskatā, ka skolēnu dzīves vietas tuvumā jā saglabā sākumskola.

Slēgtās Birzuļu pamatskolas apkārtnē dzīvojošo iedzīvotāju viedoklis. Respondenti dominējoši pauž negatīvu viedokli par Birzuļu pamatskolas skolas slēgšanu un norāda, ka tas būtiski pasliktinājis skolas vecuma bērnu dzīves kvalitāti un pieeju interešu izglītībai.

Apkopojot visus pētījumā iesaistīto pušu viedokļus var secināt, ka daudz negatīvāks viedoklis ir tiem, kurus reforma skars primāri un kuriem ir mazāk resursu, lai pielāgotos pārmaiņām (finanšu, sociālais kapitāls u.c.) – bērnu vecākiem, skolotājiem un skolu direktoriem, kamēr uzņēmēju starpā viedoklis nav viendabīgs.

Secinājumi un rekomendācijas

Galvenokārt ekonomisku iemeslu dēļ skolu slēgšana gan Latvijā, gan citās valstīs vietās ar zemu iedzīvotāju skaitu ir izplatīta prakse, kas pašsaprotami izsauc asu vietējās kopienas reakciju ar mērķi novērst apdraudējumu vietējai izglītības iestādei.

Skolas slēgšanas sekas uz vietas attīstību, tai skaitā uz iedzīvotāju skaita izmaiņām, nav viennozīmīgi prognozējamas, jo, kā liecina skolu reorganizācijas gadījumu analīze, iespējami dažādi scenāriji, kā izvēršas situācija nākotnē. Pašvaldības piedāvāto skolu reorganizācijas seku kompensējošo mehānismu efektivitāte, jaunas funkcijas atrašana skolas ēkai (uzņēmējdarbība, sabiedriskie pakalpojumi) un ar to saistītās ekonomiskās darbības iespējas nākotnē (investīcijas, pieejamās darba vietas), skolas ilgtspēja (finansiālā, spēja piesaistīt jaunus pedagogus, pārvaldība) – daļa no faktoriem, kas noteiks reorganizācijas ietekmi uz iedzīvotājiem un vietas attīstību.

Skolu reorganizācijas pasākumi ne tikai ļauj ietaupīt skolas uzturēšanas izdevumus, bet arī palielina izdevumus gan pašvaldībai, gan citām iesaistītajām pusēm (piemēram, bērnu vecākiem) – transports, ēku apsaimniekošana u.c. Skolu reforma tipiski rada gan finansiālus zaudējumus (piemēram, negūtu nodokļu ieņēmumi no zaudētām darba vietām), gan nemonētārus - tai skaitā, intelektuālā potenciāla aizplūšanu, vietas pievilcība zudumu, bērnu dzīves kvalitātes pazemināšanos.

Smiltenes novada iedzīvotāju aptauja. Iedzīvotāju aptauja liecina, ka pārsvarā iedzīvotāji uzskata esošo skolu tīklu par optimālu un neatbalsta skolu reorganizāciju, tai pat laikā jānorāda, ka aptaujas datu analīze ļauj secināt, ka daļa respondentu norāda uz skolas lielo lomu un/vai kāda skolas sniegtā pakalpojumu svarīgumu, lai gan paši to neizmanto (piemēram, pasākumu apmeklējums u.c.). Neliela daļa respondentu atbalsta reformas nepieciešamību.

Skolas izvēles kritēriji. Vecākiem par skolas izvēles kritēriju var kalpot ne tikai skolas tuvums dzīvesvietai un obligātās izglītības kvalitāte, bet arī citi ar izglītību un tās pieejamību saistīti faktori vai to kopums. Līdz ar to izglītības iestādes izvēle ir ietekmējama mainot kādu no šiem faktoriem (piemēram, uzlabojot transporta pieejamību). Tomēr pagastos dzīvojošām ģimenēm izglītības iestādes atrašanās dzīvesvietas tuvumā kā centrālais skolas izvēles kritērijs ir apstiprināts arī citos pētījumos.

Priekšrokas došanai skolai, kas nav dzīvesvietai tuvākā. Gan statistikas dati par novadā deklarētajiem izglītojamajiem un dati par izglītojamo skaitu Smiltenes pašvaldību dibinātajās skolās, kā arī šajā pētījumā veikta aptauja liecina, ka daļa novada ģimeņu izvēlas bērnus izglītēt skolā, kas nav viņu dzīvesvietai tuvākā.

Kultūrvide. Skolu pārstāvji uzsver, ka aktīvi piedalās vietējā kultūras dzīvē, sadarbojas ar kultūras vai tautas namu, bibliotēku un citām pagasta iestādēm. No uzņēmējiem izskan kritiskāks viedoklis par atsevišķu skolu lomu vietējā kultūras dzīvē, līdz ar to katras skolas aktivitāte kultūras jomā un spēja aktivizēt vietējo kopien

vērtējama individuāli. Tai pat laikā, vietējai skolai kā atsevišķu kultūras funkciju īstenotājai, ir iespējamās alternatīvas (piemēram, kultūras nams un bibliotēka).

Vietējo skolu izglītības kvalitāte. Šī konkrētā pētījuma mērķis nav izpētīt Smiltenes novada skolu izglītības kvalitāti, taču aptaujā un intervijās tika iekļauti ar izglītības kvalitātes subjektīvu vērtējumu saistīti jautājumi. Nospiedošs vairākums aptaujas respondentu, skolotāju un direktoru neapšaubā izglītības kvalitāti vietējā skolā, taču kritiskāki ir daļa uzņēmēju, kas uzskata, ka liela skola var nodrošināt kvalitatīvāku izglītību. Citi uzņēmēji norāda, ka skolas izmēram nav tiešas saiknes ar izglītības kvalitāti - izšķirīga ir skolu pārvaldība. Saistību starp skolas lielumu un kvalitāti noliedz arī iepriekšējie pētījumi. Objektīvi vērtējot izglītības kvalitāte ir sarežģīts un daudzdimensionāls jēdziens, kur spriedums atkarīgs no izmantotajiem vērtēšanas kritērijiem. Izglītības kvalitāte var būt mainīga, līdz ar to izglītības kvalitātei konkrētā laika periodā nevajadzētu būt izšķirošajam faktoram, kas ietekmē lēmumu par skolas reorganizāciju.

Skolu pārvaldība. Fokusgrupu diskusiju rezultāti liecina, ka šobrīd vietējo skolu direktoru darba laika būtisku daļu aizņem ne vien vispārēji skolas vadības (izglītības, finanšu, administratīvi), bet arī saimnieciska rakstura darba pienākumi. Lai gan šī ir vispārpieņemta prakse skolu pārvaldībā Latvijā, taču atvērts jautājums vai pieejamie cilvēkresursi / atalgojuma līmenis atļauj novadā piesaistīt direktorus ar tik universālām prasmēm, lai tas neietekmētu direktora darbību kādā no plaša spektra pienākumu jomām.

Skolēnu mobilitāte. Būtisks vecāku rūpju avots ir loģistikas risinājumi bērnu nokļūšanai uz skolu, interešu un profesionālās ievirzes izglītības vietām, kas ne vienmēr ir draudzīgs daļai skolēnu un bieži prasa vecāku iesaisti gan laika ziņā, gan finansiāli. Iespējamā skolu tīkla reforma pētījuma dalībniekiem raisa bažas, ka tās rezultātā transporta risinājumi kļūs vēl nedraudzīgāki bērniem un ģimenēm. No pašvaldības jau šobrīd tiek sagaidīta maršrutu / grafiku pārskatīšana, un, ja nepieciešams, arī personalizēta risinājuma piedāvāšana. Daļu vecāku loģistikā iesaistīties ierobežo brīvā laika un personiskā transporta līdzekļa trūkums. Skolu reformas lēmumiem jātiekskatītiem kontekstā ar skolēnam draudzīgiem loģistikas risinājumiem nokļūšanai uz izglītības iestādi un interešu izglītības vietām - transporta nodrošināšana ir viens no reformu kompensējošiem mehānismiem. Loģistikas plānu var papildināt ar skolēniem draudzīgiem risinājumiem skolās (atpūtas telpa, nodarbes), kad tomēr nepieciešams uzgaidīt autobusu. Iepriekšējie pētījumi liecina, ka skolu reformas gadījumā pašvaldības izdevumi transportam palielināsies.

Komunikācija. Skolu reorganizācija tipiski ir ļoti jutīgs jautājums būtiskai daļai vietējo iedzīvotāju, kas prasa īpaši pārdomātu komunikāciju. Gan skolu pārstāvji, gan vecāki norāda, ka viņiem trūkst informācijas par iespējamām pārmaiņām, kurām potenciāli būs milzīga ietekme uz viņu ikdienas dzīvi. Ilgstoša nenoteiktība skolu reformas jautājumos ir nogurdinājusi un radījusi stresu. Vērtējot vairāku iesaistīto pušu neapmierinātību ar līdzšinējo komunikāciju, var secināt, ka šo pušu gaidas attiecībā uz reorganizācijas jautājumu komunikāciju vismaz daļēji nesaskan ar pašvaldības redzējumu par nepieciešamo komunikāciju. Komunikācija ar sabiedrību ir būtiska ieviešot jebkādas pārmaiņas, turklāt šobrīd iedzīvotāju kopējais noskaņojums pret skolu tīkla reformu ir izteikti negatīvs. Šādos apstākļos nepieciešams īstenot stratēģisku pārmaiņu komunikāciju vēl pirms reformas tiek uzsāktas. Tai jānodrošina informācijas sniegšana visām iesaistītajām pusēm par to, ko ietver reforma un kāda būs tās ietekme, efektivitāte. Stratēģiskā pārmaiņu komunikācija īstenojama koordinēti darba grupā iesaistot nepieciešamos pašvaldības darbiniekus un ieinteresēto pušu pārstāvjus, bet nozīmējot vienu atbildīgo par visu pārmaiņu komunikācijas procesu vadību kopumā. Savlaicīgi neuzsākot pārmaiņu komunikāciju par gaidāmo reformu var rasties nepieciešamība īstenot krīzes komunikāciju. Tai pat laikā saprotams, ka komunikācija ir apgrūtināta apstākļos, kad reorganizācijas lēmumi vēl nav pieņemti, bet arī šajos apstākļos jācenšas caur komunikāciju mazināt nenoteiktības radīto satraukumu iesaistītajām pusēm.

Skolas ēka. Skolas ēkas bieži atrodamas apdzīvotas vietas centrā, nereti tām ir vēsturiska vērtība, tāpēc, atbilstoši apsaimniekotas ēkas vērtība nākotnē varētu pieaugt. Skolu optimizējot jaunas funkcijas atrašana ēkai ir viens no izaicinājumiem. Tai pat laikā, kā rāda atsevišķu reorganizēto skolu pieredze, tad tieši skolas ēkas ir tā, kurai atrodot attiecīgu izmantojumu, ir spēja ietekmēt vietas pievilcību, iedzīvotāju struktūru u.c. Ja skola tiek slēgta, tad, ņemot vērā skolas ēkas nozīmi, būtu nepieciešams pirms skolas slēgšanas izstrādāt ēkas izmantošanas un / vai saglabāšanas plānu. Ja skolas ēku nav plānots izmantot tālāk, bet, ja ēka ir kultūrvēsturiska, jāparedz izdevumi ēkas konservācijai, lai saglabātu vēsturiskās ēkas vērtību. Ja ēka vairs nebūs pieejama vietējai kopienai, tad vietējo iedzīvotāju vajadzībām jāparedz citas telpas.

Pedagogu paaudžu pēctecība skolas ilgspējas kontekstā. Smiltenes novada skolās sabalansēts pedagogu paaudžu modelis ir Raunas pamatskolā, bet viskritiskākā situācija ir Bilskas un Blomes pamatskolās, ne tik izteikti, bet arī vairākās citās. Skolas iespējas piesaistīt jaunus pedagogus, tai skaitā tādus, kuriem konkrētā skola ir pamata darba vieta, var kalpot kā viens no kritērijiem vērtējot skolas ilgtermiņa attīstības iespējas.

Skolu tīkla optimizācijas iespējas. Pirms radikāliem reformu lēmumiem, tādiem kā skolu slēgšana vai klašu skaita samazināšana, jāizvērtē iespējas optimizēt ar skolu darbību saistītos izdevumus - apsaimniekošanas un pārvaldības funkciju centralizēšana, skolu apvienošana tādējādi samazinot administratīvās izmaksas, attālinātu risinājumu ieviešana, efektīvāka iepirkumu sistēma, skolās ar nelielu skolēnu skaitu administratīvā personāla slodžu izvērtējums, u.tml. Tai pat laikā jāapzinās, ka tikai skolas uzturēšanas izmaksu samazināšana varētu nebūt ilgtspējīgs risinājums, ja netiek palielināta skolas pievilcība (piemēram, neceļot izglītības kvalitāti) un pieejamība.

Attālināti risinājumi interešu izglītībā. Digitalizācija rada iespēju attālinātiem risinājumiem interešu izglītības piedāvājuma un pieejamības paplašināšanā. Digitalizācijas iespējoti attālināti risinājumi nevar tikt plaši izmantoti, bet ir atsevišķi interešu izglītības pulciņi, kur šāds formāts varētu būt lietderīgs (piemēram, erudītu pulciņš). Konceptu var attīstīt un dažādot, piemēram, vienlaikus darbojoties ar vairāku skolu pulciņiem, pielietot spēles un sacensības elementus. Šādus pulciņus var plānot sadarbībā ar vietējo bibliotēku, kur pieejami datori un bērnus var pieskatīt. Priekšnosacījums attālinātiem risinājumiem ir kvalitatīvs interneta pieslēgums.

Arodizglītības stiprināšana. Smiltenes novada izglītības stratēģijā būtu jāparedz ciešāka sadarbība ar Smiltenes tehnikumu, iesaistot arī uzņēmējus. Smiltenes tehnikumam ir būtiska loma iedzīvotāju piesaistei novadā, jo līdz ar profesijas ieguvu daļa absolventu paliek dzīvot un strādāt novadā.

Izmantotie avoti

Autti, O., & Hyry-Beihammer, E. K. (2014). School closures in rural Finnish communities. *Journal of Research in Rural Education*, Vol. 29(1), 1-17.

CSB (2022). Iedzīvotāju skaits un raksturojošie rādītāji, tiešsaistē pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji>

CSB (2022). Uzņēmējdarbība, tiešsaistē pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/uznemejdarbiba>

Karšu izdevniecība Jāņa seta (2021). Publisko pakalpojumu kvalitātes un efektivitātes uzlabošanas iespējas: skolu tīkla un skolēnu pārvaldājumu piemēri. Smiltenes ietekmes areāla padziļināta analīze ATR kontekstā.

- Kłoczko-Gajewska, A. (2020.) Long-Term Impact of Closing Rural Schools on Local Social Capital: A Multiple-Case Study from Poland, *European Countryside*, Sciendo, Vol. 12(4), 598-617, December.
- Kučerová, S., & Kučera, Z. (2012). Changes in the spatial distribution of elementary schools and their impact on rural communities in Czechia in the second half of the 20th century. *Journal of Research in Rural Education*, Vol. 27(11), 1-17.
- Lehtonen, O. (2021). Primary school closures and population development – is school vitality an investment in the attractiveness of the (rural) communities or not?, *Journal of Rural Studies*, Vol. 82, 138-147.
- Muraškovska, S.(n.d.) Vecāku skolu izvēles kritēriji. Pieejams: https://arhivs.kurzemesregions.lv/userfiles/files/Petijums_Vecaku%20skolas%20izveles%20kriteriji.pdf
- Oncescu, J. (2014) The impact of a rural school's closure on community resiliency, *Leisure/Loisir*, Vol.38 (1), 35-52.
- Semczuk, M. (2020). The Impact of the Closure of Primary Schools on the Economic Development of Rural Areas in Małopolska Voivodeship. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, Vol.16(1), 247–256.
- SIA “Reģionālie projekti” (2021). Smiltenes novada pašreizējās situācijas raksturojumu 2021.
- Smiltenes novada Izglītības pārvaldes darba dokumenti (2022).
- Smiltenes novada pašvaldības izglītības nozares attīstības stratēģija 2023.-2028. gadam darba dokuments (2022. gada 1. novembris)
- Sørensen, J.F.L., Svendsen, G.L.H., Jensen, P.S., Schmidt, T.D. (2021). Do rural school closures lead to local population decline?, *Journal of Rural Studies*, Vol. 87, 226-235.
- Statistika Latvijas novados/pilsētās, Lursoft, (2022), tiešsaistē pieejams: <https://statistika.lursoft.lv/lv/statistika/rajoni-un-novadi/saraksts/pa-novadiem/>
- Villa, M. & Knutas, A. (2020). Rural communities and schools – Valuing and reproducing local culture, *Journal of Rural Studies*, Vol. 80, : 626-633.
- Valsts izglītības satura centrs (2022). Valsts pārbaudes darbi 2021./2022. m.g. Statistika, tiešsaistē pieejams: <https://www.visc.gov.lv/lv>
- Wojewodzka-Wiewiorska, A. & Stawicki, M. (2021) Reflections on the closure of rural schools in the local socio-economic context - the example of Poland, *Journal of Local Self-Government*, Vol. 19 (4), 943 – 965.

Aptaujas un intervijas

Smiltenes novada iedzīvotāju aptauja (2022. gada 1. septembris- 10. oktobris, n=384)

Smiltenes novada Bilskas pagasta Mēru apkaimes iedzīvotāju aptauja (2022. gada 1. septembris- 30. oktobris, n=48)

Intervijas ar Smiltenes novada uzņēmējiem (2022. gada septembris-decembris, n=12)

Fokusgrupu intervijas ar Smiltenes novada skolu vadību (23.08.2022., Smiltenes pilsētas kultūras centrā, Gaujas ielā 1, Mazajā zālē, n=15)

Fokusgrupu intervijas ar Smiltenes novada skolu pedagogiem, (2022. gada 3. un 4. oktobris, tiešsaistē)

Fokusgrupu intervijas ar Smiltenes novada skolēnu vecākiem, (2022. gada 3. un 4. oktobris, tiešsaistē)

Intervija ar Cēsu novada Amatas apvienības pārvaldes vadītājam Elitu Eglīti, (2022. gada 23. decembrī)